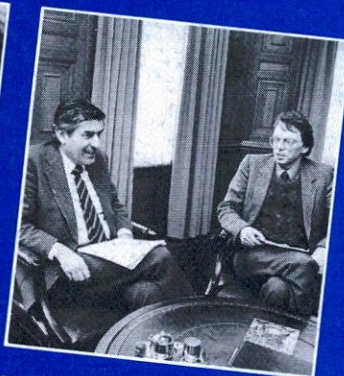
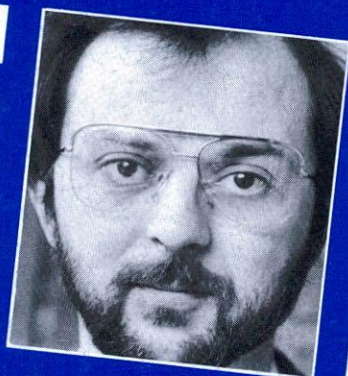

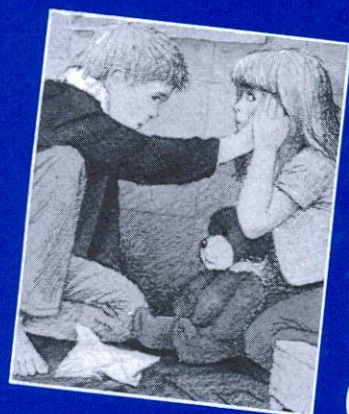
HUMANIST

MAANDELIJKE UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND, NUMMER 3, MAART 1983

**Schnabel
over de zin
van het
leven**

**Lubbers
ontmoet
Tielman**

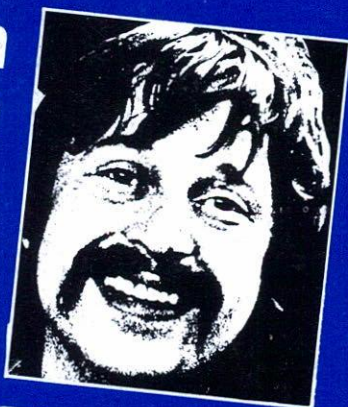

**Oma,
waarom
gaan
mensen
dood?**

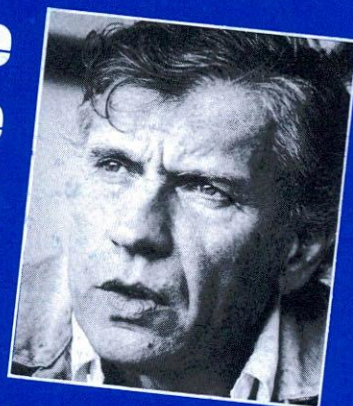

**Hoe
kritisch
zijn
humanisten**

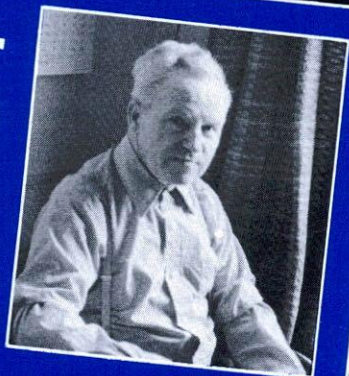
**Biermann
voorzieť
spanning**

**Reve
en de
grenzen
van de
ironie**

**Alleen-
staanden
in de
kou**

**Met
uitneembare
kongres-
bijlage**

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond en verschijnt maandelijks. 38ste jaargang, maart 1983.

Redactie & vormgeving:
Hes van Huizen

Aan dit nummer werkten mee:

Bert Boelaars
Theodor Holman
Marianne Hoogma
Tom Janssen
Klaas Koppe
Koos Meinderts
Albert Nieuwland
Jac van den Oort
Martin Šimek (Anone)
Martien Stentjes
Rob Tielman
Cher Turèl
Chiel Verduijn
Johan S. Wijne

De redactie van de „Humanist“ wordt terzijde gestaan door een redaktiekommissie waarin zitting hebben:

Johan S. Wijne
Mettha de Nachtegaal
Jan de Leede
Wim Jungman
Rina Spigt

Redactie-adres:

Oudkerkhof 11, Utrecht
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030-318145

Dit blad is gedrukt op kringlooppapier bij Brouwer Offset, Utrecht

Het volgende nummer verschijnt rond 1 april. Kopij moet uiterlijk binnen zijn op 9 maart 1983

Abonnementen/lidmaatschap:

Een abonnement op de „Humanist“ kost f 25,- per jaar.
De contributie voor het lidmaatschap van het HV stelt u zelf vast. De minimumcontributie is f 65,- per jaar, inclusief een abonnement op de „Humanist“. Mede-leden hoeven geen contributie te betalen. Als richtlijn voor de vaststelling van de bijdrage houden veel leden een half procent van hun inkomen aan. Voor leden met een bruto-inkomen beneden de f 17.000,- per jaar bedraagt de minimumcontributie f 45,- per jaar. Voor jongeren voor wie recht op kinderbijslag en/of kinderaftek bestaat (of zou kunnen bestaan), bedraagt de contributie f 30,- per jaar. Gezinsleden en huisgenoten kunnen zelfstandig lid worden voor f 15,- per jaar. Men ontvangt dan geen „Humanist“.

Geef u op als lid van het Humanistisch Verbond. Bel 030 - 31 81 45 of schrijf naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Wacht met betalen tot u een aksept-girokaart ontvangt.

HUMANISTISCH VERBOND
POSTGIRO 197930 - UTRECHT

Humanisme

Wat is dat eigenlijk?

„Het“ humanisme bestaat eigenlijk niet. Het is hooguit een abstraktie van de vele verschillende vormen humanisme die er zijn, evenzovele als er humanisten zijn. Wie zijn dat dan eigenlijk: humanisten? Mensen die zichzelf zo noemen? Ik sta altijd een beetje wantrouwend ten opzichte van mensen die met hun naamkaartje te koop lopen. Waarom hebben ze dat zo nodig? Voor mij zijn mensen humanist, als ze fascineren doordat ze mensen met zichzelf en hun menszijn confronteren. Niet door wat ze zeggen maar door wat ze met hun zijn te zeggen hebben, laten ze mensen grondkeuzen van zichzelf ontdekken. Ze tonen door wat ze in hun keuzen uitdrukken – en niet zozeer door wat ze kiezen – hoe ze voor zichzelf als mens opkomen. Ze laten zien hoe ze in hun keuzen grondwaarden van het menszijn realiseren en zodoende ook voor anderen menswaardigheid scheppen.

Twee héél verschillende voorbeelden, uit hemel en hel.

Afgelopen najaar bezocht ik in Brussel de prachtige tentoonstelling „Hellas' Goden en mensen“.1) Diepe indruk maakte de „Aphrodite van Knidos“ van Praxiteles (een kopie, anders in het Louvre, van het verloren gegane beeld uit de vierde eeuw voor Christus). Het is een torso, een vrouwenlichaam zonder hoofd, armen en onderbenen, dat de godin van de vruchtbaarheid uitbeeldt. Prachtig, zult u zeggen, maar wat is er humanistisch aan om goden uit te beelden? Wel, de beeldhouwer is een kind van zijn tijd en beeldt goden en godinnen uit, alleen niet op de wat stijve, verheven, „archaische“ manier van zijn voorgangers, maar daarentegen héél soepel, aantrekkelijk en voor het eerst...naakt! Hij beeldt goden als gewone mensen uit! Goden kunnen dus gewone mensen zijn en gewone mensen dus (soms) ook goden zijn! Een fascinerend en voor die tijd revolutionair idee. Mensen hebben blijkbaar de vrijheid – Praxiteles geeft daar zelf het voorbeeld van – om zichzelf als goden te beschouwen, om goden als ideaalbeeld te zien van zichzelf, als beeld van hoe men zou willen zijn of de mens zou willen zien. Met zo'n Aphrodite komt de beeldhouwer op voor zichzelf en voor de mens. Hij toont behalve zijn eigen ook ónze mogelijke grondkeuzen vóór vruchtbaarheid, liefde, natuurlijkheid, verbondenheid, gelijkheid. Hij schept menswaardigheid, zelfs in de hemel.

Etty Hillesum verkoos zich in de oorlog als jodin naar het concentratiekamp te laten afvoeren.2) Na veel innerlijke strijd wist ze het joodse lot te aanvaarden. Een humanistische daad? Zou het dat niet veel eerder zijn geweest als ze ondergedoken was en bij het verzet gegaan? Ook hier weer gaat het niet zozeer om de keuze op zich, maar om wat de keuze uitdrukt. Etty koos voor aanvaarding van wat ze zag als lot van haar volk, omdat ze daarmee verbondenheid en gelijkheid kon uitdrukken en kon bijdragen tot de waardigheid ervan. Ze straalde door haar daad zoveel innerlijke rust, zekerheid, liefde, verdraagzaamheid (ook jegens de Duitse soldaten), waardigheid en zelfs levensvreugde uit, dat zij haar kampgenoten in hun laatste levensperiode lichamelijk en geestelijk kon bijstaan. Door een levens- en een stervensvoorbeeld te zijn schiep ze menswaardigheid, zelfs in de hel.

Iemand omschreef laatst humanisme – in vergelijking met Zen – als het menu bij de maaltijd, als slechts beschouwing en niet het leven zelf.3) Ik vind het een prachtig maar eenzijdig beeld. De maaltijd des levens is soms zo verwarrend en overdadig, dat het zeer zinnig is via een begrijpelijk menu de ingrediënten te leren kennen. We kunnen dan de smaken beter onderscheiden, we kunnen te weten komen wat er mist of niet bij elkaar past en we kunnen bewuster onze eigen maaltijd samenstellen. Dat is allemaal prima, maar vaak gaat het in het leven om veel primairdere zaken. Hoe dikwijls ervaren mensen het leven niet als zinloos, benauwend, armetierig of ronduit schandalig. Humanisten komen dan niet met een levensbeschouwing aandragen, hoe mooi die ook mag zijn. Humanisten confronteren die mensen met hun manier van zijn. Ze nopen mensen door hun optreden tot rekenschap, tot besef van wat ze eigenlijk – op een fundamenteel vlak – aan het doen of laten zijn. Deze ontmoeting kan inspirerend, pijnlijk of vertroostend zijn, er wordt in ieder geval ruimte, uitzicht, zin, menswaardigheid in gerealiseerd.

Albert Nieuwland

Noten: 1) „Hellas' Goden en mensen, catalogus, Paleis voor Schone Kunsten, Brussel, 1982.

2) Etty Hillesum: „Het verstoorde leven“ en „Het denkende hart van de barak“, de Haan, Haarlem.

3) Bernard Phillips: „Zen en humanisme“ in het decembernummer 1982 van Rekenschap.

VERBOND PRAAT MET REGERING OVER ACHTERSTELLING

Dinsdag 18 januari was het eindelijk zover. Die dag vond er een ontmoeting plaats tussen minister-president Ruud Lubbers en HV-voorzitter Rob Tielman. Een bijzondere gebeurtenis want sinds Van Agt tot premier was gebombardeerd is er geen contact meer geweest op dit nivo tussen overheid en Humanistisch Verbond. Het gesprek tussen de premier en de HV-voorzitter markeert ook een belangrijke verandering omdat men op het hoogste nivo blijk geeft weer belangstelling te hebben voor wat er op levensbeschouwelijk gebied in Nederland gebeurt.

Spontaan was die belangstelling trouwens niet. Nadat eerst de toenmalige kabinetsinformatuur Scholten het nodig vond om de Raad van Kerken wel en het HV niet voor een gesprek uit te nodigen, voelde het Verbond zich als grootste niet-godsdienstig geestelijk genootschap nogal in de kou gezet. Het HV ondernam actie door een zogenaamd memorandum naar de nieuwe regering te sturen. Hierin werd nog eens op een rijtje gezet hoezeer humanisten en andere buitenkerkelijken worden achtergesteld ten opzichte van christelijke organisaties. Met name is het HV ontevreden over de ongelijke verdeling van subsidiegelden op terreinen als geestelijke verzorging bij defensie en gezondheidszorg. Ook de financiële achterstelling bij het humanistisch

door Hes van Huizen

vormingsonderwijs is een teer punt. In het memorandum gaf het Verbond de regering tot 1 maart de tijd om tot overeenstemming te komen. Daarna zou men naar de rechter stappen en zonodig tot de Raad van State en zelfs het Europese Hof in Straatsburg. Blijkbaar genoeg reden voor Lubbers om snel een afspraak met de HV-voorzitter te maken.

Pleasant gesprek

Het was een plezant gesprek. De leider van het no-nonsense kabinet deed namens de regering de principe-toezeg-

ging dat hij zo snel mogelijk een einde wil maken aan de achterstelling van de humanisten. Om dat te realiseren werd afgesproken dat het Verbond in snel-treinvaart per ministerie de grieven zal gaan bespreken met de betreffende bewindslieden. Begin maart kan Lubbers dan de balans opmaken en knopen gaan doorhakken.

Behalve over de achterstelling is er ook met premier Lubbers gepraat over de instelling van een raad voor de levensbeschouwing. Het Humanistisch Verbond pleit al geruime tijd voor zo'n adviesorgaan waarin naast humanisten, christenen en joden ook islamitische, hindoestaanse en boeddhistische vertegenwoordigers zitting zouden moeten

Vervolg op pagina 7

**Lubbers
ontmoet Tielman**

Foto: Stokvis

Het Verbond, bijna een kerk, hoera!

Om te beginnen wordt de heer Johan S. Wijne hartelijk bedankt voor de aandacht die hij in het vorige nummer aan ons heeft willen besteden onder de kop „Het Verbond, bijna een kerk“. Een volle pagina aandacht is niet niks. Humanisme is dan ook niet niks! We praten daarom heel wat af, bij de kritische humanisten. Over wat ons dwars zit bij het Verbond, omdat we er ons zo nauw bij betrokken voelen.

Maar we lachen gelukkig ook heel wat af, helaas niet over het artikel van Wijne. Want dat vind ik eerlijk gezegd knap flauw. En ook nog een beetje goedkoop voor een hoofdbestuurder en historicus. Natuurlijk zijn we niks kritischer dan de historicus Wijne, dat pretenderen we ook niet, maar misschien zijn we anders kritisch? Binnen de doelstellingen en activiteiten van het Verbond vinden wij sommige zaken belangrijker dan nu uit de opstelling van het Verbond blijkt. De kritische humanisten willen de aksenten wat verschuiven van bijvoorbeeld kerk-allergie en binnenzuile achterstelling naar meer kleur bekennen over vraagstukken inzake bewapeningsellende, honger, onderdrukking, onrecht, diskriminatie.

En op die punten samenwerken met wie dat ook maar wil, kerken, kommunisten, kapitalisten, kabouters. Die kerken bijvoorbeeld – daar ging het artikel immers over –: het IKV heeft al jaren geleden het publicitaire voortouw inzake de vredesactiviteiten van ondermeer de PSP overgenomen; een Synode hier, een gereformeerde Raad daar, liggen mijlen voor op de humanisten op het gebied van vrede en veiligheid. De Amerikaanse bisschoppen spreken zich in meerderheid uit tegen kernwapens, de Paus benoemt binnenkort de baas van deze bisschoppen tot kardinaal. Het Verbond bijna een kerk?

Je mond zal koekjes eten! Kritische gemeenten, niets op tegen, daar valt prima mee samen te werken. Of met iedere andere groepering, die onze verziekte wereld een eindje verderop helpt.

Daar is iedere humanist natuurlijk vóór, zo kritisch zijn we wel!

Wij strijden als kritische humanisten binnen het eigen Verbond met open vizier, houden open vergaderingen in het Erasmushuis, met goedkeuring en onder aanmoediging van de voorzitter. Is het nou eigenlijk goed of slecht binnen je eigen beweging zulke mensen te hebben?

Mensen die het menselijke – niet een keertje maar permanent – moeizaam proberen te combineren met het verstand, gevoel, humor, betrekkelijkheid en noem maar op.

Het Verbond is nogal zwaar op de hand, vinden we, en soms wat te voorzichtig. Wat meer risico, wat meer spontaniteit en durf.

Deuken durven oplopen, op je gezicht vallen, ongelijk moeten erkennen, vinden wij positief als het om fundamenteel menselijke zaken gaat. Of is het Verbond een automobiel waar vooral geen deukje of krasje op mag zitten, want „de anderen“ in het beschouwelijk circuit mochten ons met zo'n gehavend ding eens niet voor vol aan zien! Kom nou toch, Johan S., doe niet zo flauw en help ons een handje door in dit of het volgende nummer ons streven bijvoorbeeld eens in „historisch“ perspectief te plaatsen.

Bij voorbaat onze dank! **Cher Turèl**

Zie ook advertentie op pagina 5 en brieven op pagina 21.

KRITISCHE HUMANISTEN!
GEBRUIK TOCH ALSJEBLIEFT JULLIE
KRITISCHE VERMOGEN OM IN TE ZIEN
DAT HET VOOR MIJ
AL MOEILIK GENOEG IS
OM UIT TE LEGGEN
WAT
HET HUMANISME IS
EN WAAROM
IK VAN M'N
VERBONDS VERGADERINGEN
STEEDS ZO LAAT
THUISKOM

Kritisch, en ook een vrolijke lach!

Het ligt voor de hand dat ik met genoeg kennis heb genomen van de gevoelens van dankbaarheid van Cher Turèl, dat ik zoveel aandacht heb willen besteden aan de BKH. En natuurlijk deed het mij vreugd van hem te horen dat er bij de kritische humanisten heel wat wordt afgelachen. Ik moest wel even wat wegslikken toen ik las dat mijn stukje daar geen aanleiding toe gaf, maar die pijn wordt toch weer een beetje verzacht door de mededeling van Cher Turèl dat dit helaas niet het geval was. Het doet een mens, die ook nog lid van het HV is, goed vol bewondering te kunnen vaststellen dat er leden van het Verbond zijn die behalve het geven van aandacht en zorg aan toch geen kinderachtige wereldproblemen als „bewapeningsellende, honger, onderdrukking, onrecht, diskriminatie“, nog tijd over hebben voor een vrolijke lach. Cher Turèl doet toch nog een mededeling over wat de kritische humanisten willen. Het Verbond moet „meer kleur bekennen over vraagstukken inzake bewapeningsellende, honger, onderdrukking, onrecht, diskriminatie“. Maar daar blijft het dan bij en dat vind ik zo boordevol pretenties bij de BKH en niet te vergeten zo verhellend. Laten de kritische humanisten nu eerst eens duidelijk maken waarom ze zichzelf kritisch noemen als ze over die wereldvraagstukken het Verbond kleur willen laten bekennen en dan vanzelfsprekend niet vergeten te zeggen om welke kleur het gaat.

Ik heb altijd wat moeite gehad met groepen die zichzelf met bijvoeglijke naamwoorden sieren waar nogal wat morele pretentie van uitgaat en die niet duidelijk maken wat ze precies willen, omdat ze de grondverf van hun kleur niet laten zien. Als dat gebeurt, zal ik de BKH graag in een „historisch“ perspectief plaatsen. Of dat dan op prijs wordt gesteld, wacht ik vol vertrouwen af, want de kritische humanisten durven immers best deuken op te lopen, op hun gezicht te vallen en ongelijk te bekennen.

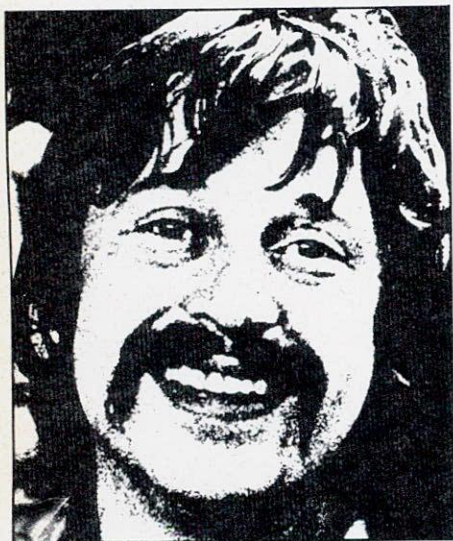
Johan S. Wijne

Johan Wijne is historicus en hoofdbestuurder van het HV. Hij schrijft deze reactie op persoonlijke titel. Dit geldt ook voor zijn artikel in het vorige nummer. Sommige lezers meenden ten onrechte dat Johan S. Wijne dit stuk over de kritische humanisten had geschreven in zijn hoedanigheid van hoofdbestuurder.

Wolf Biermann voorziet bittere spanningen

„We moeten hopen als gekken. Daarin ligt onze enige kans om de duivelskring van de bewapeningswedloop te doorbreken. Want ik ben er dodelijk zeker van dat de oude logika van het afschrikkingsevenwicht, die we decennia lang in een vicieuze cirkel hebben beproefd, tot de vernietiging van de mensheid zal leiden.“

Aan het woord is de in 1976 uit de DDR gezette protestzanger Wolf Bierman. Hij was onlangs in Nederland en gaf ongezoeten zijn mening over met name de oost-west verhouding. Hij ziet als enige uitweg voor vrede een eenzijdige westerse ontwapening. Bierman lichtte dit in De Volkskrant (18/12) toe: „Dit zal zulke morele en materiële krachten bij ons vrijmaken dat hierdoor een enorme politieke zuigkracht zal ontstaan die de volkeren van Oost-Europa zal aanmoedigen in opstand te komen tegen hun ergste vijand, namelijk de heersende klasse in hun eigen land.“ (...) „Op het

moment dat we hier zitten te praten valt me in dat de armoede, honger en materiële ellende in de Sovjet-Unie veel groter is dan in het arme Polen. Dat betekent dat de sociale conflicten in de Sovjet-Unie minstens zo diep zijn als in Polen. Daarbij heeft de Sovjet-Unie ook nog eens te maken met nationalist en religieuze conflicten en ontnemen de reusachtige bewapeningslasten het

Sovjet-volk niet alleen de boter van het brood, maar ook hun brood zelf. Daarom is de waarschijnlijkheid dat deze klasstrijd verder gaat, zeer groot. Tragisch is slechts dat deze conflicten die tegelijkertijd onze hoop en onze angst zijn, vermengd worden met de problemen van de wereldvrede.“

Bierman ziet wel degelijk dat er risico's vastzitten aan een eenzijdige westerse ontwapening, maar: „de vredesbeweging in het Westen en de niet-officiële vredesbeweging in het Oosten zijn mischien nog de enige kans om een oorlog te verhinderen. Zonder deze democratische druk van de volkeren zal de bewapeningskarrousel steeds verder gaan en zullen we sterven. Bovendien geloof ik niet dat het erg waarschijnlijk is dat de Sovjet-Unie, zelfs als het dat militair kan, de Westeuropese volkeren binnen haar machtsbereik zal dwingen. Het is zeker dat de Sovjet-Unie de Oosteuropese volkeren, die een veel minder sterke democratische traditie hebben, niet kan beheersen. Laat staan dat de Sovjet-leiders ook nog zich de brutale Fransen, verwende Nederlanders, anarchistische Italianen en Spanjaarden op de hals zullen halen. Daarnaast moeten er voor het behoud van de vrede echte risico's genomen worden.

Bierman voorziet dat politieke en sociale conflicten, zoals in Polen, zich de komende jaren nog verder zullen verscherpen in de Oosteuropese staten. „Het zal nog zeer bitter en bloedig worden.“

Maar zegt hij: „In tegenstelling tot individuen kunnen volkeren van de ene dag op de andere zich weer oprichten. In het Westen beseft men veel te weinig dat mensen in Oost-Europa een dubbele leven leiden. De verborgen, alternatieve mogelijkheid is bij iedereen op ieder moment virulent aanwezig. Dat weten de heersers zeer goed. Ellende lijkt altijd eeuwig te duren. Maar als de heerschappij ineens stort, kan het wonderbaarlijk snel gaan. Dat is in Polen wel gebleken,“ konkludeert Wolf Bierman aan het eind van het interview. (HvH)

Frits Snijder is onlangs benoemd tot waarnemend hoofd van de dienst plaatselijke geestelijke verzorging en vorming van het Humanistisch Verbond. Tijdens de waarnemingsperiode die loopt tot uiterlijk 1 januari 1984 zal hij zijn werkzaamheden als coördinator van het studentenwerk voortzetten.

(ADVERTENTIE)

AANMELDINGSBON

Beweging van kritische humanisten

Ik reken mij tot de beweging van kritische humanisten

- ☐ als actief deelnemer
☐ als sympathisant

Naam en adres:

Opsturen naar: B.K.H. p/a Pasteurstraat 15, Utrecht.

Zondagsschilders, laat 'ns wat zien!

Van 24 tot 29 maart wordt in de Nieuwe Kerk te Amsterdam een tentoonstelling gehouden van zondagsschilders. Het onderwerp is „dicht bij huis“, de techniek is olieverf, maximum formaat 60x80 cm en het werkstuk moet zijn ingelijst. Ook willen de organisatoren dat u op één A 4 aangeeft waarom, hoe en wanneer u met schilderen bent begonnen, uw naam en adres en de titels van de schilderijen.

Schildert u ook op zondag, geef u dan vóór 15 maart bij de Stichting De Nieuwe Kerk, Postbus 3438, 100 AE Amsterdam. U moet wel op dinsdag 22 maart tussen 14.00 en 21.00 uur uw werkstukken zelf afleveren bij de hoofdingang van de Nieuwe Kerk in Amsterdam.

Seksualiteit op leeftijd

Seksualiteitsbeleving houdt niet op bij het bereiken van een bepaalde leeftijd. Maar met het ouderworden verandert er wel het een en ander. Mensen kunnen er maar beter op bedacht zijn dat er iets gaat veranderen. Dat maakt de kans op verwarring en onzekerheid kleiner.

Wat verandert er lichamelijke zo rond het 50ste jaar, bij vrouwen en bij mannen? Kun je nog aan seks doen na een hartinfarct? Wat versta je onder seksueel actief zijn? Hoe kijkt de omgeving van oudere mensen aan tegen hun activiteiten op dit terrein? Hoe verschillend is het om als hetero-oudere of als homo-oudere in een bejaardentehuis te zitten? Dit soort punten komt aan de orde in GG-pamflet nr. 10 „Seksualiteit op leeftijd“.

Te bestellen door f 1,50 over te maken op giro 659712 t.n.v. PSVG te Den Haag, onder vermelding van „GG-nr. 10“.

HOM-rapport over landenbeleid

Bij het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM) is het eerste rapport verschenen over een gericht landenbeleid voor de mensenrechten. Het HOM komt vanuit de humanistische beweging op voor een actief en doeltreffend mensenrechtenbeleid.

Voor de beoordeling van ernstige en stelselmatige schendingen van mensenrechten heeft het HOM een aantal criteria opgesteld. In dit eerste HOM-rapport worden tien landen aan die criteria getoetst: Argentinië, Botswana, El Salvador, India, Indonesië, Peru, Togo, Uruguay, Turkije en Zuid-Afrika. Het „HOM-rapport gericht landenbeleid over 1982“ is te bestellen door overmaking van f 4,30 op gironummer 1460115, tnv. HOM, postbus 114, 3500 AC Utrecht, met vermelding van „HOM-rapport“.

Gerard Reve en de grenzen van de ironie

Gerard Reve houdt een lezing in Amsterdam.

Tegen het einde mogen er vragen gesteld worden. Een juffrouw vraagt: „Mijnheer Reve, bent u een racist?“ Reve antwoordt: „Nee juffrouw, ik ben namelijk tegen diskriminatie van het blanke ras.“

Alle aanwezigen, waaronder ook ondergetekende, lachen luid. We hebben niet alleen plezier om het merkwaardige antwoord, maar tevens om het spottegezicht van Reve waar de ironie van af te scheppen valt.

Thans, na een geruchtmakend interview in Het Parool, waarin de auteur weer enkele bedenkelijke uitspraken doet, lijkt de algemene opinie duidelijk te zijn omgeslagen en vindt iedereen Reve een fascist en een racist. Hij zou zijn ironie ernstig hebben genomen en er zelfs in zijn gaan geloven. Ik geloof dat niet, hoewel... Laat ik trachten het uit te leggen.

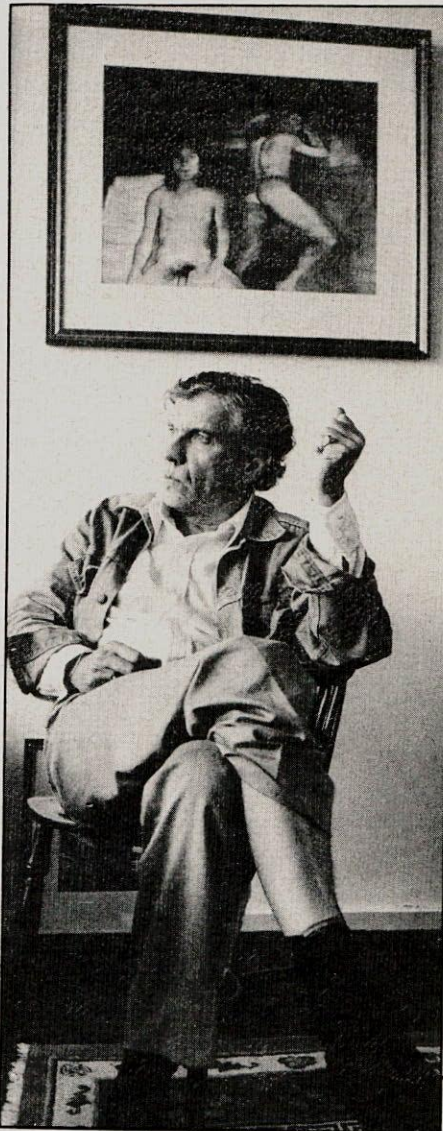
In 1972 maak ik voor het eerst kennis met het „racisme“ van Gerard Reve. Dat is in het boek *De Taal der Liefde*. In een brief aan Carmiggelt schrijft hij:

„Nu moeten we nog van die Surinaamse en Curaçaose & Antilliaanse troep af. Ik ben er erg voor, dat die prachtvolken zo gauw mogelijk geheel onafhankelijk worden, en ons niks meer kosten, zodat we ze allemaal met een zak vol spiegeltjes en kralen op de tjoeki tjoeki stoomboot kunnen zetten, enkele reis Tokki Tokki Oerwoud, mijnheer! Zo denk ik erover, zet dat maar gerust in uw krant.“

Schandalig proza! Zeker!

Toch heb ik me met dat fragment gemuseerd, terwijl ik mezelf niet direkt een fascist zou willen noemen. Integendeel.

Al vanaf *De Avonden*, Reve's debuut in 1946, was hij voor mij een schrijver die uitdrukking probeerde te geven aan het onvermogen om zichzelf als persoonlijkheid te aksepteren. De held van *De Avonden*, Frits van Egters, trekt konklusies over zijn bestaan en voelt zich daardoor ongelukkig. Hij kan zich nergens bij aansluiten, voelt zich nergens thuis of op zijn gemak; de enige manier om zichzelf te manifesteren is door het hanteren van een ironische levenshouding: wat hij zegt, meent hij niet en wat hij meent, overdrijft hij. Elk gevoel wordt gerelativeerd, niets wordt serieus genomen. Door steeds een ander masker op te zetten, blijft het ware gezicht (dat waarschijnlijk angst en haat weerspiegelt) keurig verborgen. Af en toe toont hij zijn ware gedaante en dan haalt hij uit: meedogenloos of poëtisch. Deze „mode“ zette zich in zijn latere boeken door.

Gerard Reve: literatuur met dubbele bodem

Alles wat Reve in die boeken doet, of meent, wordt sterk overdreven en belachelijk gemaakt.

Reve is homofiel, maar door de stijl waarin hij schrijft lijkt het wel of hij daar afstand van neemt.

Reve is katholiek, maar er bestaat bij mijn weten geen schrijver die het katholicisme zo absurd heeft behandeld als hij.

Het is alsof hij zichzelf schaamt voor wat hij vindt en denkt, maar in plaats van te zwijgen, schrijft hij het op en geeft er zo'n wending aan dat de oorspronkelijke betekenis wordt verlaten. Het krijgt een dubbele bodem. Daarom was de archaische, plechtstatige, stijl die hij ging hanteren, en die door de vorm al enige distantie bezit, zo'n uitkomst voor hem.

Reve heeft zijn persoonlijkheid tot inzet gemaakt van zijn schrijverschap. Alles wat hij vindt, droomt, doet etc. tracht hij te verwerken tot literatuur, zelfs al beseft hij dat wat hij meent eigenlijk onaanvaardbaar is.

Weinig mensen zullen anderen moedwillig leed berokkenen, maar hoe vaak denken wij zulke dingen niet; het zijn de verworvenheden van onze beschaving en ons fatsoen die ons ervan weerhouden de ander meteen dood te knuppelen. Maar als je juist dit soort, zeg maar intieme, partikuliere gedachtenspinsels als uitgangspunt neemt voor je literaturopvatting, dan kunnen er schokkende taferelen ontstaan. Tussen droom en daad staan wetten in de weg, dicht Elsschot en hij heeft gelijk, maar er staan geen literaire wetten in de weg.

Is Reve misschien in diepste wezen een fascist?

Ik vermoed van wel. Maar ik denk ook dat hij daar zelf bang voor is. Met „dat beest“ dat in hem tekeer gaat, wil hij iets doen; hij wil het vormgeven. En door de ironie te gebruiken, probeert hij juist het kwalijke aan te tonen.

Gaat hij hierin nu te ver? Zijn er grenzen aan zijn ironie?

Volgens Harry Mulisch wel. In zijn op schrift gestelde aanval op Reve *Het ironische van de ironie* (Manteau Marginaal, Amsterdam 1976) stelt Mulisch dat „ironie leidt tot parodie, de parodie leidt tot identifikatie.“ Reve zou dus nu de fascist zijn die hij altijd heeft geïroniseerd.

Nu zegt z'n redenering niets over de kwaliteit van de produkten van Reve – en het lijkt mij dat juist die ter beoordeling liggen.

Het vervelende is met iemand als Reve, iemand dus die gekozen heeft voor een ironische levenshouding, dat je nooit kan zeggen of hij nu is wat hij zegt of niet.

„Ik ben de rol die ik speel“, zegt de acteur vaak. Het dubieuze zit hem in dat spelen; een acteur is morgen Hamlet en overmorgen tante Charley.

Zijn er grenzen aan de ironie?

Ik geloof van wel.

De grens wordt bereikt als je zelf de dubbele bodem van je tekst niet meer doorziet en eënduidig gaat handelen.

Theodor Holman

Theodor Holman is leraar Nederlands en publicist.

Over Reve:

– Interview met Reve in *Het Parool* van 15-1-'83

– Afscheid van Gerard Reve. Boudewijn Büch in *De Tijd* van 4-2-'83

– Harry Mulisch. *Het ironische van de ironie*. Manteau Marginaal Amsterdam 1976.

HV-DELEGATIE SPRAK MET DEETMAN

vervolg van pag. 3

hebben. Ook dit is een middel om de bevoorrechte positie van de kerken te beëindigen. De raad zou de overheid van advies kunnen dienen over zaken met levensbeschouwelijke kanten. Lubbers bleek in het gesprek positief te staan tegenover het oprichten van deze raad voor de levensbeschouwing.

Praten over onderwijs

Inmiddels is de reeks gesprekken van het HV met de verschillende ministeries in volle gang.

Een delegatie van het Verbond (zie foto) sprak op 24 januari reeds met minister Deetman (onderwijs en wetenschappen). Rob Tielman hierover: „We hebben het over twee zaken gehad. In de eerste plaats over het feit dat onze opleiding voor geestelijk werk het HOI (Humanistisch Opleidings Instituut) wordt achtergesteld bij vergelijkbare kerkelijke opleidingen. Daar krijgt men drie of vier keer zoveel subsidie per student. Heel merkwaardig als je nagaat dat afgestudeerden van het HOI wel op voet van gelijkheid worden behandeld. Een tegenstrijdig beleid dus van de overheid.

In de tweede plaats is er in het gesprek met Deetman veel aandacht besteed aan het HVO (Humanistisch Vormings-Onderwijs). Wij bieden HVO op openbare scholen aan en dat blijkt in zo'n grote behoefte te voorzien dat we het nauwelijks kunnen bijbenen. Vooral omdat er geen goede bekostigingsregeling is. Dat komt omdat elke gemeente zelf uitmaakt of ze het HVO betalen of niet. Daardoor krijgen we soms in de ene gemeente een fooi terwijl in een andere gemeente dit gewoon een betaalde baan oplevert. Wij vinden dat waar het godsdienstonderwijs in het bijzonder onderwijs wordt gesubsidi-

dieerd dat ook moet gelden voor het HVO op de openbare scholen.”

Eerlijke verdeling

Kortom, het Humanistisch Verbond wil geld zien en nog wel in een tijd dat er slechts wordt gepraat over inleveren, afslanken, bezuinigen en opheffen. Ook Tielman is zich ervan bewust dat er voor deze wensen weinig ruimte zal zijn op 's lands begroting. Het gaat hem dan ook vooral om een eerlijke verdeling van het beschikbare geld. De verdeelsleutel voor de subsidies deugt niet meer en bij een rechtvaardige verdeling zou het HV met meer geld uit de bus komen. Hiermee zou het HVO kunnen beginnen met experimenten in het voortgezet onderwijs. Tot nu toe is het HVO alleen actief in het lager onderwijs. Het Humanistisch Verbond probeert nu het rijk en de gemeenten te interesseren om dit te gaan financieren. Rob Tielman: „Tweederde van het onderwijs is in konfessionele handen, terwijl blijkt dat slechts eenderde dat onderwijs wil. Het konfessioneel onderwijs is eigenlijk een reus op lemen voeten. Wij hopen nu de achillespees te hebben gevonden door uit te gaan van het beginsel van verlangd onderwijs dat ouders en kinderen willen. Zij moeten het onderwijs kunnen krijgen wat zij willen dat staat bij ons centraal. Uit een recent onderzoek blijkt dat het werkelijk verlangd onderwijs veel meer wordt bepaald door andere factoren dan godsdienstige overwegingen.

Bij de foto: De HV-delegatie op bezoek bij Deetman. V.l.n.r. minister Deetman, Ton Jorna (HOI), Wim van Duyl (Socrates), Wieberen Koopmans (HVO) en Rob Tielman.

Minister Deetman zegde ook toe om binnenkort te reageren op de al weer enige tijd door het HV opgestelde nota „Aktieve Pluriformiteit“, een plan waardoor honderden nieuwe banen in het onderwijs zouden kunnen worden geschapen. De nota was blijkbaar op het ministerie ergens in een la verdwenen.

Er zit dus vaart in de kontakten van het HV met de overheid en hopelijk kunnen binnen niet al te lange tijd ook daadwerkelijk spijkers met koppen worden geslagen. Want praatjes alleen vullen geen gaatjes.

Humanisme grootste stroming?

Inmiddels heeft het humanistische tijdschrift „Rekenschap“ in zijn laatste nummer een artikel gepubliceerd waarin schrille achterstelling van humanisten in de Nederlandse samenleving wordt onderbouwd. De auteurs Rob Tielman en Joos Sinke tonen in dit artikel aan dat het humanisme hard op weg is de grootste geestelijke stroming te worden in Nederland.

Ook een opmerkelijk gegeven is dat uit de cijfers blijkt dat buitenkerkelijkheid en ongelovig-zijn zo goed als samen vallen: er zijn namelijk 42% onkerkelijken en 49% ongelovigen.

Het artikel geeft ook cijfers over de huidige grootte van de levensbeschouwelijke stromingen in Nederland: 29% is katholiek, 16% hervormd, 8% gereformeerd en 44% buitenkerkelijk. Van deze laatste groep is ongeveer de helft (20 tot 25%) humanist. En gezien de leeftijdsopbouw van de verschillende stromingen achten de auteurs het aannemelijk dat binnen afzienbare tijd het humanistische bevolkingsdeel de grootste geestelijke stroming zal zijn in Nederland.

Hes van Huizen

Foto: Stokvis

VOOR VEEL MENSEN LIGT DE ZIN VAN HUN LEVEN IN DE KWALITEIT ERVAN

Wat vindt u nou het belangrijkste in het leven? Bent u een beetje tevreden? Verwacht u nog wat van de toekomst of doemdenkt u liever een eind weg?

Moet dat nou, al die vragen zult u misschien denken. Ja, dat moet vinden de samenstellers van een dik en wetenschappelijk boekwerk: het Sociaal-Kultureel Rapport 1982. Zij vroegen bovenstaande vragen (en nog talloze meer) aan een representatieve doorsnede van het Nederlandse volk dat daar blijkbaar gretig antwoord op gaf.

Wij zijn natuurlijk met name geïnteresseerd in vragen van levensbeschouwelijke aard, zoals bovenstaande. Aanleiding genoeg om over de uitkomsten eens te gaan praten met iemand die al die cijfertjes in een interessant perspectief kan zetten. Zo iemand is socioloog Paul Schnabel, hoofd van de afdeling onderzoek van het Nederlands Centrum Geestelijke Volksgezondheid. Bert Boelaars praatte uitgebreid met hem en in de loop van het gesprek bleek al gauw dat Paul Schnabel een intrigerende visie heeft op het humanisme; en in het algemeen op de snel veranderende Nederlandse samenleving.

Foto: Martien Sleutjes

Paul Schnabel: Ik voel dat er weer zoiets opkomt als een nieuw elan

Eerst enkele markante cijfers uit het Sociaal en Cultureel rapport. 67,5% van alle Nederlanders is van mening dat de economie nog veel slechter zal worden (zie tabel 1). Een krappe meerderheid deelt de verwachting dat rampen met kerncentrales niet zullen uitblijven (om precies te zijn 58,7%). En hoe de toekomst in het algemeen zal zijn? Slechts 7,3% denkt „beter“, alle andere Nederlanders houden het op „hetzelfde of slechter“ (zie tabel 2). De meeste Nederlanders zien de toekomst dus vrij somber in. En terwijl uit andere cijfers blijkt (zie tabel 3) dat men zich in meerderheid gelukkig en tevreden voelt, is het opvallend dat door de jaren heen steeds een meerderheid pessimistisch is over wat de toekomst zal brengen (zie tabel 2).

door Bert Boelaars

Ook Schnabel vindt dit heel opmerkelijk: „Vrij konstant wordt er al jaren gedacht dat het toch niet veel beter meer zal worden. Nu zegt iedereen: we hebben een somber toekomstbeeld, maar vroeger waren er niet veel minder mensen die dat zeiden. Je zou ook kunnen zeggen: mensen hebben weinig fantasie. Ze verwachten hoogstens meer van hetzelfde, maar niet echt een wezenlijke verandering. Als je mensen ook vraagt om een toekomst te ontwerpen die fundamenteel anders is, blijken maar weinigen daartoe in staat. Voor de meeste mensen hoeft het ook niet zo. En als ze al vinden dat de samenleving moet veranderen, dan toch liefst niet te vlug!“

Privéleven nu belangrijk

Het belangrijkste dat is veranderd zijn de opvattingen over geloof, seksualiteit en relaties. Met name het belang dat wordt gehecht aan een sterk geloof is aanzienlijk teruggelopen (zie tabel 4). In een tijd van toenemend pessimisme is dat nogal opmerkelijk. Je vraagt je af: hoe kunnen de mensen dat allemaal verwerken? Is het geloof echt overbodig geworden of is er een nieuwe religie voor in de plaats gekomen?

„Van levend geloof merk je weinig meer. Vijf procent vindt het nog echt belangrijk. Deze ontwikkeling heeft zich in een enorm snel tempo voorgedaan. Wat wordt nu wel belangrijk gevonden? Een goede gezondheid, een goed gezinsleven, een goed huwelijk. Het privéleven dus. Ook andere dingen zie je er in die sfeer bijkomen: vrienden en kennissen, de vrije tijdsbeleving en de woning. Dat is de veilige warme wereld waar mensen naar op zoek zijn. Het is ook allemaal hier te doen, op deze wereld nú. Men kijkt niet uit naar iets in de toekomst of iets dat buiten de mensen zelf ligt. Het belang dat mensen aan hun eigen gezondheid hechten, wijst daar ook op. Het is allemaal heel dichtbij. Het is een interessante, snelle ontwikkeling waarvan je zou kunnen zeggen dat het een inhaalontwikkeling was. Want kijk maar eens naar het buitenland: Scandinavië, Frankrijk of Engeland. Als je door de schil van de staatskerk heen kijkt, zie je een vrijwel ontkerstende samenleving. Het geloof als beleving stelt er buitengewoon weinig voor. In Nederland heeft dat wat langer geduurd, en in Duitsland duurt het nog weer wat langer, vooral in de „Provincz“.

De kwaliteit van het leven

Kun jij aangeven waar de mensen nu voor leven? Of is er gewoon niets meer en leeft men maar een beetje van de ene naar de andere dag?

„De vraag is voortdurend: heeft het leven een diepere zin en is dat één zin? Is er een hogere, absolute zin? En als die er niet is, is dan de konklusie dat mensen er maar op los leven?

Ik geloof van niet. Ik denk dat mensen op de verschillende gebieden van hun leven steeds andere vormen van zin zien en herkennen. Of daar zelf een zin aan ontlene. Gezondheid is bijvoorbeeld sterk een doel om zichzelf geworden. Natuurlijk omdat leven in de letterlijke zin van het woord nog het enige is wat mensen als zinvol kunnen beleven. Een gezond leven wordt dan een belangrijk doel, een zinnig iets om op te letten en je leven door te laten sturen. Een goede gezondheid geeft het leven van nu kwaliteit. En de kwaliteit van het leven hier en nu is een zin op zichzelf. Ook de kwaliteit van het gezinsleven en van relaties is belangrijk. Het gaat niet zomaar om leven, getrouwd zijn of een huis hebben. Nee, men wil een goed leven hebben, goed gezond zijn en een goede relatie hebben. Dat

Doemdenken in Nederland

Tabel 1

er komt binnenkort een grote oorlog (sterk) mee eens	25,2%
er komt binnenkort een grote milieuramp (sterk) mee eens	30,2%
rampen met kerncentrales zullen niet uitblijven (sterk) mee eens	58,7%
de economie wordt nog veel slechter (sterk) mee eens	67,5%

Bron: Culturele Veranderingen in Nederland, 1981.

goede geeft de zinskwaliteit aan van het bestaan.”

Kinderen staan centraal

We zijn nu toegewijd aan onszelf.

„Dat nog niet eens, het is meer een toegewijd zijn aan dingen die bij het ik horen. Bijvoorbeeld aan gezondheid, relaties en seksualiteit. En niet te vergeten: kinderen! De centrale positie van het kind in het gezin is zo groot geworden, dat men daar alles voor over heeft. Daar wordt een ongelooflijke zin in gelegd. Het is niet meer zoals vroeger dat in grote gezinnen de kinderen toch een beetje elkaar opvoedden en zich verder hadden te schikken naar de wil van hun ouders. Als je rijk was had je een kindermeisje. Volwassenen hielden zich toen niet bezig met kinderen. Tegenwoordig geven de kinderen en de omgang met de kinderen juist een bepaalde zin aan het leven. Lees het Hollands Dagboek in de NRC en je zult zien dat beroemde Nederlanders nergens anders voor lijken te leven dan voor hun kinderen en huisdieren.”

Zou je zo'n sterk gegroeide manier van tegen het leven aankijken „humanistisch” noemen?

„Ik denk dat het meer een „humane” manier van leven is. Het humanisme heeft altijd iets meer gewild. Humanisme is toch juist een poging om te voorkomen dat de zin van het leven in zulke konkrete, ik-gerichte dingen terecht komt. Zodat gezondheid alleen nog maar wordt nagestreefd omwille van gezondheid, waardoor iedere hogere zin, iedere overstijging van het dagelijkse leven onmogelijk wordt. Ik heb altijd het gevoel gehad dat het humanisme probeert de menselijke kwaliteit, de menselijkheid of het relationele tus-

Ik zie het humanisme als de vader die de band tussen moeder en kind openbreekt en tegen het kind zegt: kijk om je heen, hier is de wereld. Vanaf nu ben je groot.

sen mensen tot centrum van de aandacht te maken. Niet het gericht zijn op een god, maar het gericht zijn op elkáár. Op elkaar helpen, op verbondenheid en solidariteit. Elkaar helpen om beter mens te worden, om zo je menselijke mogelijkheden tot ontplooiing te brengen. Goed leren denken, verstandig handelen, bewust zijn van je verantwoordelijkheden. Wat dat betreft heeft het veel weg van het Calvinisme. Je hebt een verantwoordelijkheid voor de wereld en voor anderen. En je bent toch ook een beetje verplicht om te woekeren met je talenten, want je moet toch een bijdrage leveren aan de vooruitgang. Dat is ook iets waarvan ik denk dat het aan het verdwijnen is. Mensen zijn niet bezig met de vooruitgang. Ze zijn bezig met zichzelf en met elkaar. In feite zeg ik: het humanistisch ethos is een beetje een ouderwets ethos.”

Het humanisme als „vader”

Ouderwets in de zin van achterhaald en vergeet het nou maar?

„Nee dat hoeft niet. Maar de vraag is of het nog in staat is om mensen te „bevleugelen”. Wat dat betreft vraag ik mij af of het christelijke fundamentalisme, zoals we dat aantreffen bij de EO, niet beter past bij mensen van nu dan het humanisme. Kijk, dat christelijke fundamentalisme is ook heel sterk ik-gericht. Het is niet gericht op het afleggen van verantwoordelijkheid, maar op het aangaan van een soort vriendschap met god: Jezus is mijn vriend. Er komt gevoel en emotie bij, men voelt zich „aangeraakt” door god. Ik weet wel dat er ook een sterke normstructuur aan vastzit, maar dat geeft angstige en onzekere mensen juist een gevoel van veiligheid. Deze vorm van christendom is voor de mensen zowel vader als moe-

der, om het eens in psycho-analytische termen te vertalen. En vooral de moederfunctie valt daarbij op. Het humanisme kan ik toch niet anders zien dan als de vader die de band tussen moeder en kind openbreekt en tegen het kind zegt: kijk om je heen, hier is de wereld. Vanaf nu ben je groot. JIJ bent verantwoordelijk voor wat je doet. JIJ kun je op niemand meer beroepen, je moet uit jezelf de keuzes maken, niemand zal jou helpen, het is wel jouw plicht om anderen te helpen, je bent een volwassene die in de wereld staat. Dat is toch een beetje de essentie van het humanisme. Het humanisme mist tegelijkertijd een zekere gevoelslading, de warmte waar veel mensen naar op zoek zijn, de moeder die zegt: kom maar hier, vergeet de wereld en laaf je aan mijn borst. Het humanisme is eerder een wat regenteske, een deftige manier van in de wereld staan, handelen als een verantwoordelijke burger, iets willen doen maar ook voortdurend met de overtuiging en de suggestie dat je ook iets kunt. Het oude Thorbecke-idee van er is meer te doen in de wereld dan voorheen."

Privéleven staat centraal

De idee dat je iets kunt lijkt me van wezenlijk belang in de huidige situatie. De

Door de verzorgingsstaat heeft men meer ruimte op privégebied. Maar tegelijkertijd is de mogelijkheid om je zelfstandig te maken zeer klein.

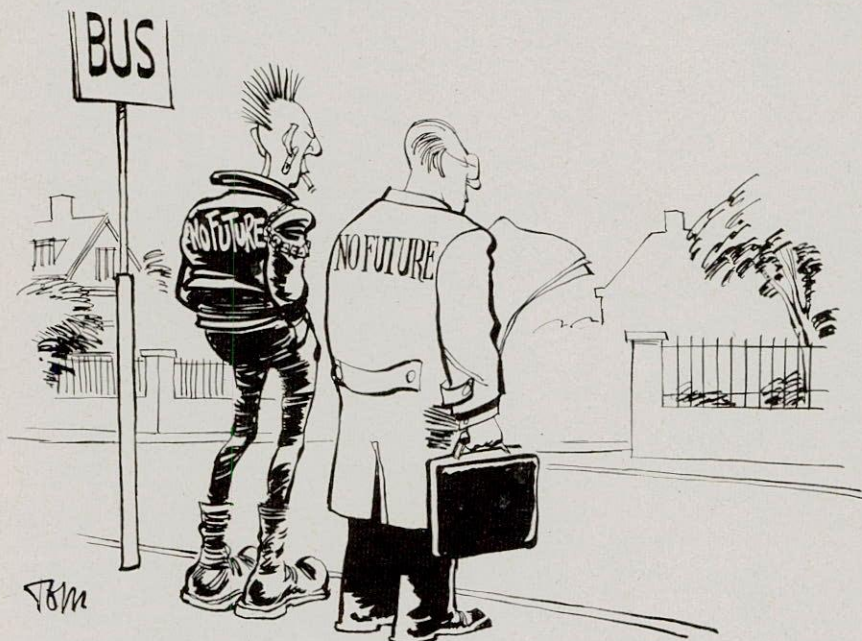
ekonomie staat onder druk en de meeste mensen verwachten niet veel heil van de toekomst. Met andere woorden: het doemdenken slaat toe. Men denkt: we zitten in een heel moeilijke situatie die we zelf toch niet kunnen oplossen; laat een ander het maar doen.

„De vraag is ook waar je in een verzorgingsstaat nog zelf de schouders onder kunt zetten. In de privé-situatie ligt dat anders. Mensen vinden wel dat ze meer dan vroeger zelf iets kunnen bereiken in hun werk. De helft van de mensen met werk verwacht dat ze zichzelf nog wel kunnen verbeteren, nog kansen hebben. Maar de samenleving als geheel is heel sterk een verzorgingsstaat geworden, waardoor individuele handelingsmogelijkheden - in ieder geval buiten de privésfeer - heel klein geworden zijn.

Gevolg van de verzorgingsstaat is juist dat men meer ruimte heeft op privégebied: men kan er een auto op na houden, ook al werkt men niet meer, men

heeft een huis en genoeg te eten. De uitkeringen bevinden zich nog altijd op een nivo dat een zekere levensstandaard gehandhaafd blijft. Maar tegelijk is de mogelijkheid om je zelfstandig te maken, - om bijvoorbeeld hier op de stoep een winkeltje te beginnen - zeer klein. Dat geeft gevoelens van machteloosheid. Het privéleven komt ook daardoor steeds centraler te staan in het leven, er is geen alternatief. Vrije tijd wordt dan ook steeds belangrijker. Een generatie terug was het gebied van het privéleven kleiner. Zeker voor mensen die actief waren in het maatschappelijk leven. Die hadden weinig tijd voor hun gezin en dat vond iedereen gewoon. Wat zich echter in hun privéleven afspeelde, was tegelijkertijd ook intiemer, gesloten voor de buitenwereld. Nu is het privéleven veel meer openbaar geworden. Vroeger was er een scheiding tussen privé en openbaar leven. Het openbaar leven zag je, en het privéleven niet. Dat is heel lang zo geweest. Nu zien we een omkering. Het openbaar leven begint steeds meer trekken te krijgen van onzichtbaarheid en geheimzinnigheid, hoe gek het ook klinkt. Dat is ook een groot verwijt dat je hoort: er gebeurt van alles buiten de controle van anderen om. De werkelijke macht zit altijd weer ergens anders dan waar je denkt dat die zit. Terwijl de mensen die een grote rol spelen in het openbaar leven hun privéleven zijn gaan etaleren. Vooral in Nederland is dat sterk het geval. Nergens heerst zo'n waanzinnige privé-interview-kultuur als hier. Nergens zul je zoveel gesprekken vinden met mensen over dingen die andere mensen in feite geen moer aan gaan. Als je de internationale kranten en tijdschriften bekijkt, zul je die Bibebachtige ziekte waar de hele Nederlandse weekbladpers van leeft - van HP tot Privé - bijna niet vinden. Veel minder in elk geval. Als in Der Spiegel een interview staat, dan gaat het over een zaak en niet over een persoon.

Die stijl van: wie ben je, wat doe je en wat beweegt je, wat zijn je diepste ge-

Wat verwacht men van de toekomst?

Tabel 2	1958	1966	1970	1971	1975	1979	1980	1981
hoe de toekomst voor de mensen zal zijn								
beter	27,6%				13,5%		4,2%	7,3%
dezelfde en slechter	72,4%				86,5%		95,8%	92,7%
zal in ons land een betere maatschappij bereikt worden?								
zeker			13,9%		7,0%		2,9%	
waarschijnlijk wel			57,9%		49,0%		27,2%	
waarschijnlijk niet			23,7%		35,1%		55,0%	
zeker niet			4,3%		8,8%		15,0%	
verwacht men economische crisis met hoge werkloosheid								
voorziet crisis		59,5%			72,4%		88,0%	
welvaart houdt aan		40,5%			27,6%		12,0%	

Bron: Onderzoek Riskante Gewoonten 1958. Onderzoek Progressiviteit en Conservatisme, 1970. Onderzoek Politiek in Nederland, 1966. Verkiezingsonderzoek, 1971. Culturele Veranderingen in Nederland, 1958-1975, 1979, 1980 en 1981.

voelens het is het einde van de politieke discussie over argumenten.

Konflikten toedekken

Je had vroeger een kleine klasse van mensen aan de top en het was zelfs in die kleine kring onfatsoenlijk om ook maar iets van je privéleven te laten merken, dat was not-done. Je zou ook als journalist niet in je hoofd halen daar naar te vragen. Dat was een soort van maatschappelijke afspraak. Het ging je niets alleen niet aan, je vroeg er ook niet naar. Een man als Van Agt is met al zijn ouderwetse vormelijkheid op dit punt hoogst modern: hij fietst als privépersoon door het openbaar leven, vertelt alles over de toestand van zijn ingewanden, maar houdt zijn politieke strategie geheim."

"Je kunt over deze „privatisering" zeggen dat dit allemaal het gevolg is van een democratiseringsproces. Het gevoel ook dat iedereen toch maar een „gewoon" mens is. Een gevoel dat bij Nederlanders toch al sterk is ontwikkeld. Het heeft óók te maken met de behoefte om het dreigende van macht weg te halen. En verder is van belang dat de politiek in Nederland altijd een ander karakter heeft gehad dan in veel andere landen. Politiek wordt hier in veel minder gepolariseerde sfeer beleefd dan bijvoorbeeld in Duitsland of Frankrijk. De PvdA heeft het wel een tijdje geprobeerd, maar is van een koude kermis teruggekomen. Pogingen om je politieke tegenstanders tot slechterikken te maken, vallen hier slecht. In Nederland is het toch altijd zo geweest dat een klubje mensen samen probeerde de dingen te regelen en konflikten vooral toe te dekken. Er wordt gekozen voor nette, compromisachtige oplossingen. We blijven heel pragmatisch zonder al te ideologische hoogstandjes en we drijven de dingen vooral niet op de spits."

Elite verzachtte tegenstellingen

Zegt dat ook iets over de verdraagzaamheid in Nederland?
„Dat klinkt me te mooi. Het is misschien toch eerder verdraagbaarheid of onverschilligheid, in de wetenschap dat de andere partij zijn wil nooit helemaal zal kunnen of durven door te zetten. Van een echt aksepteran van de ander in zijn of haar ideeën is niet méér sprake dan elders. Hoogstens zou je kunnen zeggen, dat de Nederlandse samenleving te klein en te kompakt is om de zware ideologische tegenstellingen, die er zeker zijn, tot politieke werkelijkheid te kunnen maken. De maatschappelijke zuilen zijn aan de top altijd open geweest en het is de elite geweest, die er

Een man als Van Agt is met al zijn ouderwetse vormelijkheid hoogst modern. Hij fietst als privépersoon door het openbare leven, vertelt alles over de toestand van zijn ingewanden maar houdt zijn politieke strategie geheim

Hoe gelukkig is men?

Tabel 3	1958	1969	1975	1979	1980	1981
zich gelukkig voelen						
gelukkig	79,8%	63,2%	67,0%	64,5%	62,4%	
tamelijk gelukkig	19,1%	35,0%	31,9%	34,2%	35,9%	
ongelukkig	1,1%	1,8%	1,1%	1,4%	1,6%	
tevreden met het leven, dat men leidt						
buitengewoon en zeer tevreden					35,1%	38,0%
tevreden					48,0%	43,6%
tamelijk en niet zo tevreden					16,9%	18,3%
tevreden met wat men in het leven heeft bereikt						
ja	83,5%		79,1%	83,5%	83,9%	84,0%
nee	16,5%		20,9%	16,6%	16,1%	16,0%

Bron: Onderzoek Riskante Gewoonten 1958. Onderzoek Welvaart en Politiek 1969. Culturele Veranderingen in Nederland, 1958-1975, 1979, 1980, 1981.

steeds voor gezorgd heeft dat de tegenstellingen verzacht werden. Pas toen de regenten in de jaren '60 plotseling plaats moesten maken voor jonge en „kleine luyden" kreeg de politiek van onverdraagzaamheid en polarisatie zijn kans. De pacifikatie werd verbro-

ken en wordt pas nu heel voorzichtig hersteld, door de PvdA net zo goed als door de VVD of het CDA."

Het moreel gelijk van links

„Het op de spits drijven van maatschappelijke tegenstellingen is een linkse strategie geweest, waarop een rechts antwoord is gekomen. Ik denk dat het een heilloze weg is geweest, die weinig meer heeft gebracht dan de fatale illusie dat een kapitalist een couponknippende patser met een hoge hoed en een dikke sigaar is – de karikaturen van Hahn anno 1910 –, terwijl we het allang zelf zijn. Niet in persoon natuurlijk, maar via ons spaarbank-

boekje en ons pensioenfonds. De polarisatie heeft onnodige bitterheid opgeroepen en heeft vooral links het sterke gevoel van een moreel gelijk gegeven, dat zich meestal in de vorm van verontwaardiging uit. Op vrijdagavond, bij Sonja bijvoorbeeld."

Altijd aktie tégen iets

Van de andere kant zijn veel maatschappelijke veranderingen op gang gebracht door linkse mensen. En bij hen treft je misschien wel het meest de houding van: er valt nog een hoop te doen en als we willen, kunnen we ook wel iets.

„Alleen zul je dan wel de goede instrumenten voor verandering moeten gebruiken. De vraag is bijvoorbeeld in hoeverre de aktievorm nog een positieve funktie kan vervullen. In de jaren zestig waren akties gericht op de verwezenlijking van een of ander ideaal. Nu zijn het allemaal „stopakties“ geworden: niet meer vóór iets, maar altijd tégen iets. Géén wegen, géén kern-reaktors, géén bewapening, géén oorlog. Op zichzelf prima, alleen is het wel een zeer reaktieve manier van reageren.

De vraag is of dat weer zal veranderen. Je ziet wel tendensen in die richting. Ik voel dat er weer zoiets opkomt als een nieuw elan. In de ekonomie begin je er bijvoorbeeld iets van te merken, zij het nog heel voorzichtig. De toon verandert.

De polarisatie heeft onnodige bitterheid opgeroepen. En vooral bij links het sterke gevoel van het morele gelijk gegeven. Dit uit zich meestal in de vorm van verontwaardiging. Bijvoorbeeld vrijdagavonds, bij Sonja Barend.

Houding van de staat verandert

Waar we in ieder geval vanaf zullen moeten, is van de gedachte, dat het de staat is, die al onze problemen kan oplossen. De staat kan dat niet. En erger nog, de staat heeft de burgers nog maar heel kort geleden allerlei rechten toegekend – op werk, op huisvesting, op verzorging, op inkomen – waarvan nu al volstrekt duidelijk is dat die nooit nagekomen zullen worden. De staat kan helemaal niet zoveel, alleen is het dan wel irritant om diezelfde staat die eerst alles naar zich toe heeft getrokken, nu te horen zeggen dat de burgers toch meer zelf zullen moeten doen. Onderlinge solidariteit en verantwoordelijkheid voor de medemens worden ineens weer populair. Een paar jaar geleden werden dezelfde situaties nog onaantvaardbare afhankelijkheid en opheffing van maatschappelijke achterstanden genoemd. Maar goed, op zichzelf is de ontwikkeling naar minder verstatelijke verzorgingsarrangementen wel toe te juichen, al vind ik dat de staat dan ook de verplichting heeft mensen meer

maatschappelijke en ekonomische vrijheid te laten."

Van moeder- naar vaderrol

Maar daarvoor moet weer het gevoel bij mensen aanwezig zijn dat ze iets kunnen.

„Ja, dat is het kruciale punt. De verzorgingsstaat moet van de „moeder“- naar de „vader“-rol toe. En dat moet ze, omdat ze te weinig borstvoeding heeft om nog langer moeder te kunnen zijn. De moederfunctie is naar binnen gericht, de vaderfunctie is naar buiten gericht. De moederfunctie is verzorgend, de vaderfunctie is scheppend en oordelend. Dat wil zeggen, dat voor de verzorgingsstaat de overgang van moeder naar vaderfunctie niet beperkt kan blijven tot het verbieden en afpakken. Als vader het kind bij moeder weghaalt, moet dat voor het kind niet alleen een straf en een verlies zijn. Het kind moet er ook iets bij kunnen winnen: vrijheid, zelfstandigheid. Als het vader niet lukt het kind zoiets te bieden, roept hij hevige agressie op, die zich uiteindelijk tegen hem zal keren. Een terugtrekkende verzorgingsstaat moet de burgers meer ruimte laten voor eigen initiatief. De vraag is of de verzorgingsstaat dat kan en of we die ruimte ook zullen durven te gebruiken. De Amerikaanse samenleving kent dat soort ruimte traditioneel in hoge mate. De konsekwentie is dat wie daar niet slaagt, individueel een hoge prijs voor zijn falen moet betalen: honger en armoede op een nivo dat hier onbekend is. De Nederlandse samenleving zal die prijs wel niet willen betalen. De vraag is of ons hoge gevoel van wat maatschappelijk aanvaardbaar is er uiteindelijk niet toe zal leiden dat we allemaal arm worden."

Bert Boelaars

Sociaal en Cultureel Rapport 1982, een uitgave van het Sociaal Cultureel Planbureau te Rijswijk. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1982.

Wat vindt men belangrijk in het leven?

Tabel 4

	Het meest belangrijk					Het minst belangrijk				
	1966	1975	1979	1980	1981	1966	1975	1979	1980	1981
een goed inkomen	3,3%	4,1%	5,7%	8,7%	7,5%	8,2%	13,5%	12,2%	12,0%	10,7%
een leuk gezin	7,7%	13,4%	11,9%	13,5%	13,4%	1,5%	1,7%	2,5%	0,7%	1,2%
een goede gezondheid	35,4%	43,5%	50,8%	42,6%	48,0%	1,3%	1,3%	1,3%	0,2%	0,6%
veel vrije tijd	0,5%	0,3%	0,5%	0,4%	0,2%	41,2%	25,8%	22,1%	25,5%	23,9%
een goed huwelijksleven	34,6%	27,4%	18,7%	18,0%	17,4%	1,3%	2,1%	2,1%	0,8%	1,3%
een sterk geloof	15,4%	8,6%	5,0%	5,2%	5,7%	15,4%	27,8%	34,8%	39,5%	42,4%
prettig werk	2,4%	1,4%	3,8%	4,4%	2,7%	2,8%	4,0%	4,2%	1,6%	0,7%
veel vrienden en kennissen	0,9%	1,4%	3,6%	7,1%	5,2%	28,3%	23,8%	20,8%	19,7%	19,3%

Bron: Onderzoek Godsdienst in Nederland, 1966. Culturele Veranderingen in Nederland, 1958-1975, 1979, 1980, 1981.

ALLEENSTAANDEN NOG STEEDS IN DE KOU

Alleenstaand. Nog niet zo heel lang geleden stond dat min of meer gelijk aan mislukking en eenzaamheid. Dat is gelukkig wel veranderd. Men kan tegenwoordig ook niet meer spreken van het gezin als de hoeksteen van de samenleving; steeds meer mensen wonen nog of weer alleen, gedwongen door omstandigheden maar in toenemende mate ook uit overtuiging. Toch wordt in overheidsbeleid, in juridische en belastingtechnische zaken nog steeds vaak uitgegaan van Het Gezin. In veel gevallen beschouwt men het alleenstaan niet als een gelijkwaardige leefvorm. Hierdoor blijft de alleenstaande in de kou staan. Marianne Hoogma maakte een inventarisatie van de achterstand bij alleenstaanden in vergelijking met gehuwden en sprak met enige alleenstaanden over de voor- en nadelen.

De foto's bij dit artikel zijn niet van de geïnterviewden gemaakt.

De wetgeving in Nederland gaat nog steeds uit van mensen die in gezinsverband leven. Alleenstaanden betalen relatief meer belasting dan gehuwden en ze betalen ook mee aan de voorzieningen waarvan ze zelf niet kunnen profiteren. Zo betaalt bijvoorbeeld de werkende ongehuwde vrouw tot haar pensionering de premie AWW. De werkende gehuwde vrouw krijgt deze premie terug. Redukties zijn altijd bestemd voor grote groepen en gezinnen. Denk maar aan de gezinsverpakkingen in de supermarkt en de gezins- en groepsredukties van de NS.

Van de ingeschreven woningzoekenden in Nederland is 94 procent alleenstaand. Bij de toewijzing van woningen hebben echter gezinnen en toekomstige echtparen voorrang. Alleenstaanden wonen op kamers, op een flatje, slechts 21 procent heeft een zelfstandige woning.

Alleenstaanden, zowel met als zonder kinderen, hebben meer kans op eenzaamheid dan samenwonende of gehuwde mensen. Voor sociale contacten moet men bewust stappen ondernemen, mensen uitnodigen of de deur uitgaan. De sociale contacten zijn voor alleenstaanden erg belangrijk: een intieme relatie, bijvoorbeeld een LAT-relatie (Living-Apart-Together), een goede vriend of vriendin of een familielid.

Vrijheid en zelfstandigheid

Voor diegenen die bewust kiezen voor alleenstaan, zijn vrijheid en zelfstandigheid belangrijke motieven. Soms wordt die keuze beïnvloed door slechte ervaringen met het huwelijk of samenwonen.

Uit een onderzoek van Jenny de Jong-Gierveld en Monique Aalberts (1) blijkt dat jeugdige alleenstaanden die het ouderlijk huis verlaten omdat zij gaan studeren en/of onafhankelijk willen worden, het alleen staan relatief vaak positief beleven. Een tweede categorie alleenstaanden is die van dertig jaar en ouder, mensen die al vanaf hun jeugd een permanent patroon van alleenstaan hebben gekend. Sommigen uit

vrije keuze, anderen onvrijwillig, omdat er voor hen geen alternatieven waren. Ook voor deze groep geldt dat een positieve beleving van het alleen staan samenhangt met de mate van zelfstandigheid en bevredigende relaties met anderen.

De Jong en Aalberts noemen vervolgens een derde groep, de mensen op wat oudere leeftijd die na een huwelijk of samenwonen weer op zichzelf komen te staan. Bij deze groep is de kans op eenzaamheid en zich ongelukkig voelen het grootst, vooral bij die mensen die een bepaalde mate van onafhankelijkheid en emotionele zelfstandigheid missen.

Platform alleenstaanden

Sinds jaar en dag zijn er organisaties die de diskriminatie van alleenstaanden willen opheffen. In september 1981 zijn een vijftiental van deze organisaties (waaronder het Humanistisch Verbond), verenigd in het Platform van Organisaties voor Alleenstaanden. Het Platform ondersteunt de alleenstaanden-organisaties, geeft informatie, beschikt over een bibliotheek en informatiecentrum en geeft zes maal per jaar een uitgebreide knipselkrant uit. Het

Lien (38), gescheiden en moeder van twee kinderen.

ALLEEN ZIJN, JE RAAKT ER AAN GEWEND

„Zeven jaar geleden ben ik gescheiden. Gelukkig hoef ik niet van de bijstand rond te komen, ik heb een volledige baan als dokumentaliste van een welzijnsstichting. Het is geen vetpot, maar we kunnen er van rond komen. Het liefst zou ik minder gaan werken, twintig, dertig uur... maar ja, het geld hè. Ik moet wel.

Gebrek aan tijd, voor mijn kinderen, voor mezelf, dat is mijn grootste probleem. Daar voel ik me echt schuldig over. Ik sta 's ochtends om zeven uur op, maak het ontbijt klaar voor de kinderen, ga naar mijn werk, doe in de lunchpauze boodschappen, ga weer naar mijn werk, terug naar huis. Na het eten en de afwas liggen er dan nog die talloze huishoudelijke klusjes. Het blijft maar doorgaan. Mijn kinderen zijn gelukkig vrij zelfstandig, helpen me vaak. Niet altijd van harte, maar ze doen het. Ik heb er altijd de nadruk op gelegd dat Paul en Carla evenveel in de huishouding doen.

Of ik me wel eens eenzaam voel? Soms, vooral in die weekenden waarin mijn kinderen naar hun vader gaan. Dan hang ik een beetje voor de tv, lees de krant. Ja, dan mis ik de drukte van de kinderen.

Ik zou wel een vriend willen hebben, maar hoe kom je daar een, twee, drie aan? Ik voel er niets voor om alleen naar een café te gaan. Twee keer heb ik in een dolle bui op een huwelijksadvertentie geschreven. De eerste keer kreeg ik überhaupt geen antwoord terug. De tweede keer was een enorme afknapper. Ik kreeg een vaag briefje met een telefoonnummer. Of ik terug wilde bellen. Enfin, we maakten een afspraak, hier bij mij thuis. Die man had andere bedoelingen, hij maakte konstant seksuele toespelingen. Het werd me wel duidelijk dat hij alleen een seksuele relatie wilde. Nu heb ik niets tegen seks, maar er moet voor mij wel meer bij komen, een goed gesprek, vertrouwen, steun aan elkaar hebben. Met veel moeite heb ik die man de deur weer uitgekregen. Nee, die advertenties hoeven voor mij niet meer.

Alleen zijn, ik raak er aan gewend. Maar het zal moeilijker worden als de kinderen uit huis zijn.”

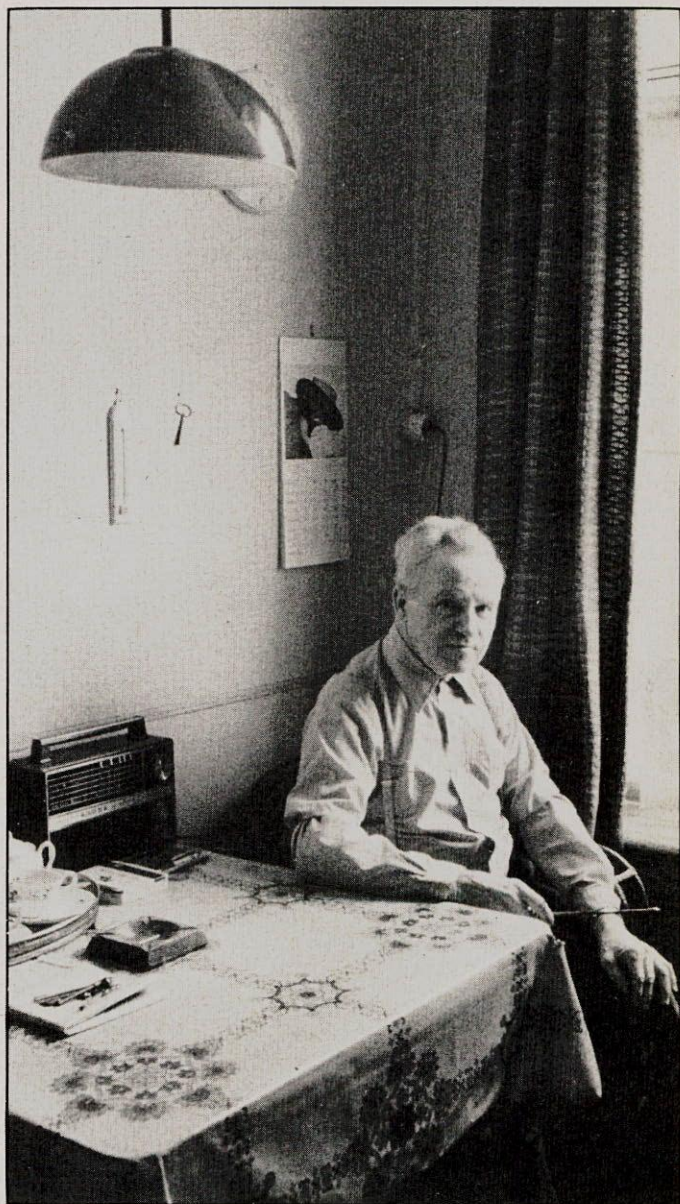

Foto: Robert den Hartogh

Platform treedt tevens op als officiële advies- en gesprekspartner van de overheid. Een belangrijk uitgangspunt van het Platform is de individualisering. Individualisering wil zeggen dat men er naar streeft in plaats van het gezin, het individu als uitgangspunt te nemen voor wetten.

Marjan de Neeve, beleidsmedewerkster van het Platform: „Naast de direkte belangenbehartiging en het inspelen op actuele discussies als het kostwinnersprincipe, richt het Platform zich op structurele veranderingen op langere termijn. Het doorvoeren van de individualisering moet de achterstelling van alleenstaanden ongedaan maken. In het voorontwerp van een wet gelijke behandeling bijvoorbeeld, wordt nog steeds gediskrimineerd, er worden nog steeds uitzonderingen gemaakt voor alleenstaanden. We hebben er indertijd een reactie op gegeven, we vonden het voorontwerp niet ver genoeg gaan. Neem bijvoorbeeld het toestaan van onderscheid bij kredieten en verzekeringen (artikel 35, lid 1a en 1b). Het komt nog vaak voor dat een alleenstaande geen krediet krijgt, tenzij iemand voor hem of haar borg wil staan.”

Verandering mentaliteit

Bij het woord „alleenstaand” denkt men al snel aan eenzame en verpieterde mensen. Soms is dat realiteit maar vaak ook niet. Het Platform streeft naar een mentaliteitsverandering op dit gebied. De Neeve: „We gaan een grote voorlichtingscampagne voeren over het verschijnsel alleenstaanden. Zo komt er in april een dokumentatiemap uit bij De Horstink. Daarnaast gaan we de contacten opbouwen met vormingscentra en het algemeen maatschappelijk

ALLEENSTAANDEN, HET HUWELIJK VOORBIJ

Mensen ontmoeten is belangrijk voor een alleenstaande, het wordt zegt 't al. Alleenzijn is gemakkelijker naarmate je over de mogelijkheden beschikt om op elk gewenst moment niet alleen te zijn. Een grote en zo veelzijdig mogelijke kennissenkring is daarvoor een vereiste. Plus een goede agenda of een sterk geheugen, gekoppeld aan een hoop initiatief en organisatievermogen.

Elk evenement dat men in gezelschap van iemand anders wil beleven vereist een doelgerichte handeling: een uitnodiging, een afspraak. De meeste van dat soort evenementen keren periodiek terug en de lijst is lang: de avondmaaltijd, het koken dat daaraan voorafgaat, de avond zelf, de nacht, weekend, feestdagen, vakantie. Zo is er soms het voldane, verwachtingsvolle gevoel van een goed gevulde agenda, leuke dingen in het verschiet. Maar ook kan het gebeuren dat de nabije toekomst een blanco karakter vertoont, dan moet je

aan de slag met de telefoon. En maar hopen dat niet iedereen bezet is, of met vakantie.

Het is wel zeker dat zo'n min of meer swingend vrijgezellenbestaan nog slechts voor een kleine, elitaire groep is weggelegd. Wanneer je als alleenstaande moeder in de bijstand zit, zul je de gezinsnorm minder gemakkelijk aan je laars lappen dan wanneer je in je eentje een goed inkomen geniet. Vrijheid wordt pas interessant wanneer je beschikt over de mogelijkheden om ervan te genieten. Een eigen woning met privacy en het relatief kostbare leven in 'n éénpersoonshuishouden vereisen financiële armslag. Minstens even belangrijk is het milieu waarin je verkeert. Wie een hogere opleiding en een vrij of hooggekwalificeerd beroep heeft, in de grote stad woont en jong is, heeft veel kansen om andere alleenstaanden te ontmoeten en daarvan te genieten. Uit sociologisch onderzoek blijkt steeds weer dat alleenstaanden in de hogere

werk, omdat op deze plaatsen veel activiteiten met en voor alleenstaanden plaatsvinden.”

Een steen des aanstoots voor het Platform is het feit dat bij uitkeringen alleenstaanden slechts 70 procent krijgen van het bedrag dat aan een gezin wordt toegekend. De Neeve: „Het is maar de vraag of die 70 procent voldoende is. Tot nu toe is er geen budgetonderzoek ge-

daan naar de werkelijke kosten van het alleenwonen. Het is best mogelijk dat een alleenstaande 80 procent nodig heeft. Gelukkig komt er binnenkort een onderzoek naar de bestedingsbehoeften van alleenstaanden door het Instituut voor Beleidsonderzoek in Den Haag. Wat er uit komt is afwachten, maar het is in elk geval iets.”

Marianne Hoogma

1) Jenny de Jong-Gierveld en Monique Aalberts. *Alleenstaanden*. In: Bram Buunk (red.) *Andere leefvormen*. Deventer, Van Loghum Slaterus, 1982.

Platform van Organisaties voor Alleenstaanden. Mayweg 5 5211 AA 's-Hertogenbosch, tel. 073-134357 (ma t/m do).

Jaap (30), monteur. Gescheiden en woont op kamers.

NA HET ETEN... DAT IS WEL EENS MOEILIK

„Het ging vrij onverwacht die scheiding. Ans had een vriend, wilde bij me weg. Alsof je een klap in je gezicht krijgt! Ik heb liggen huilen en smeken, maar ze hield voet bij stuk. Mijn zoontje woont bij haar, ja. Ik mag hem eenmaal per veertien dagen op zondag zien.

Je voelt je eenzaam hè, zo zonder vrouw. Dan loop ik maar wat op en neer in dit verdomde kleine kamertje. Het is zo zinloos. Koken doe ik niet, kan ik niet. Trouwens mijn hospita wil niet dat ik haar keuken gebruik. Eten doe ik bij mijn zuster en zwager. Na het eten... dat is wel eens moeilijk. Ik kan niet elke dag blijven plakken, mijn zuster heeft ook een gezin. Dus dan stap ik maar weer op de fiets, ga naar huis of duik de kroeg in.

Mijn maten van vroeger zie ik nauwelijks meer in de kroeg. Ze zijn allemaal getrouwd, gezinnetje. Het vrouwtje wil niet dat ze gaan biljarten.

Ik mis een vrouw. Niet eens om de seks. De vastigheid hè, de regelmaat in je leven, dat is belangrijk. Pakkie brood 's ochtends klaar, overhemd gestreken. Ik kan echt niks. Altijd verzorgd geweest op dat gebied. Eerst door mijn moeder en toen door Ans. Pracht wijf was het, die Ans. Maar, ja, ze heeft een ander.”

Foto: Aart Fastenau

milieus hun situatie positiever beoordelen dan hun lotgenoten in de lagere klassen, die voor hun sociale contacten hoofdzakelijk op familieleden zijn aangewezen.

Wil je als alleenstaande overeind blijven, dan moet je sterk zijn. Eigentijdse eigenschappen als initiatief, creativiteit of zelfs assertiviteit zijn onmisbaar. Naarmate je sprankelend, aantrekkelijk en interessant bent, maak je meer kans om er iets leuks van te maken.

Zeer vermoeiend, heel wat alleenstaanden zijn zich daar terdege van bewust. Toch zijn er onder hen die het er graag voor over hebben. Het rustiger vaarwater van huwelijk of samenwonen trekt ook hen op z'n tijd, maar ze passen ervoor, vast te lopen op de verraderlijke zandbanken die ze onder het oppervlak weten. Ze zijn vrijgezel vanuit een nieuw perspectief: minder uit noodzaak, meer uit vrije wil. Zulke vrijgezellen voelen zich niet minder, eerder méér dan de meeste getrouwde mensen, maar houden voor zichzelf alle mogelijkheden open. Alleenstaan, of het nu kort of lang duurt, willen ze beleven als een volwaardig alternatief, een vol eindigde toestand – het huwelijk voorbij.

(Uit: Haagse Post)

ER WORDT VOOR U GEKNIPT

Veel mensen zijn niet op de hoogte van het feit dat het Humanistisch Verbond ook een zogenaamde Knipselkrant uitgeeft. Dit is een tweewekelijkse krant van rond de 40 pagina's en geeft een overzicht van wat er zoal in de dagbladen verschijnt (met name De Volkskrant, Trouw, Het Parool en NRC Handelsblad). Voor mensen die op de hoogte willen blijven van de laatste ontwikkelingen op gebieden met een (levens)beschouwelijk karakter (en wat is dat niet?), is het ondoenlijk daarvoor vier kranten per dag door te worstelen. Hier biedt de knipselkrant een mogelijke oplossing. Nieuws en achtergrondartikelen over zaken als vrouwenemancipatie, geestelijk leven, homo's, minderheden, technische ontwikkelingen, de kerken en uiteraard het humanisme. Ook worden de beste cartoons uit bovenstaande dagbladen opgenomen. Overigens staan in de HV-knipselkrant ook regelmatig artikelen uit weekbladen, studentenbladen en anderszins interessante lectuur.

Voor redacties van gemeenschapsbladen ligt hier een prima mogelijkheid om ideeën op te doen en eventueel nieuws weer aan hun lezers door te geven. De HV-Knipselkrant verschijnt elke twee weken en kost slechts f 100,- per jaar (plus f 40,- porti).

Een uitgave van de publiciteitsdienst van het Humanistisch Verbond. Bestellen: maak f 140,- over op postgiro 58 t.n.v. Humanistische Pers, Utrecht o.v.v. „Knipselkrant“.

Jeanet (29), verdient de kost als parttime-docente engels.

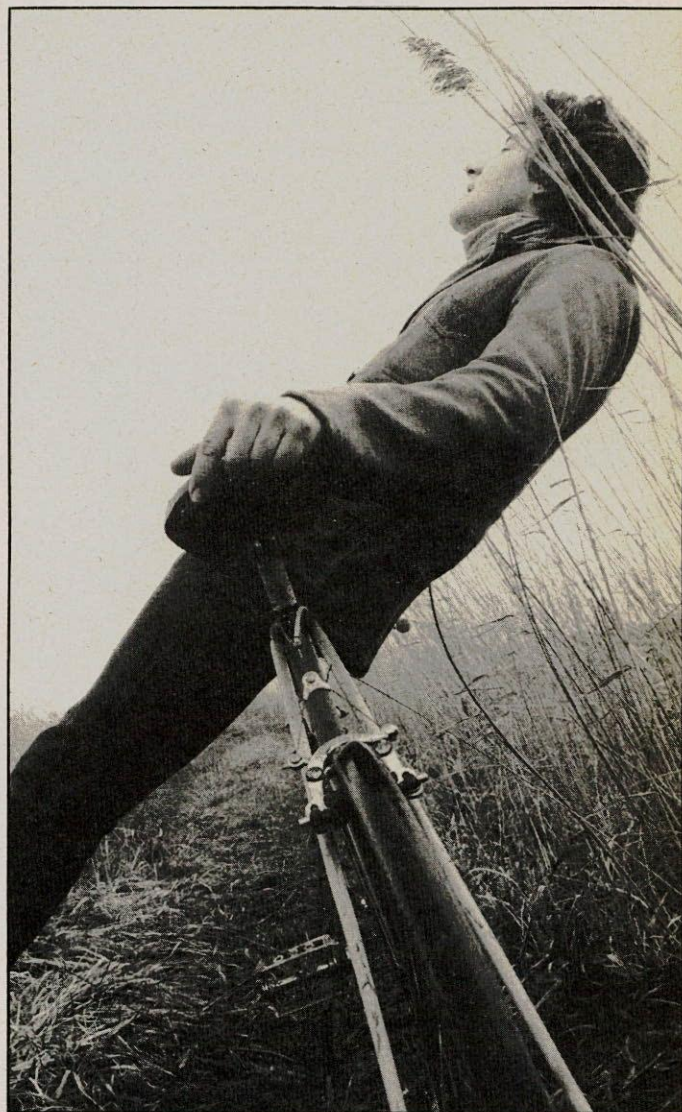
VRIJHEID IS ENORM BELANGRIJK VOOR ME

„Ik heb er bewust voor gekozen om alleen te wonen. Heerlijk vind ik dat. Geen gezeur aan mijn hoofd als ik moe uit mijn werk kom. Vrijheid is enorm belangrijk voor me. Als kind al had ik een grote behoefte om af en toe alleen te zijn, lekker alleen op mijn kamertje tussen mijn eigen spullen. Ik vind het belachelijk dat mensen denken dat je geïsoleerd bent als je alleen woont. Mensen die meewarig knikken als ik ze vertel dat ik niet getrouwd ben of samenwoon. „Zeker overgebleven“, hoor je ze dan denken.

Vier jaar geleden heb ik, hier in deze flat, een tijdje samen-gewoond met een vriend. Het heeft niet lang geduurd, na twee maanden kregen we zo'n knallende ruzie, dat ik hem er heb uitgegoot. Het begon met kleine irritaties: hij wilde vroeg opstaan in het weekend, ik bleef liever uitslapen. Dan maakte hij een hels kabaal in de keuken, rinkelende kopjes, een gierende fluitketel. Van uitslapen kwam dan niet veel meer. Of hij knipte een berichtje uit een krant die ik nog niet gelezen had. En altijd die stapels vuile kleren die hij liet rondslingeren. In het begin ben je nog dolverliefd en kun je veel hebben, maar op een gegeven moment zie je alleen nog maar de negatieve kanten.

Het is duur, alleen wonen. Dat is de prijs die ik betaal voor mijn vrijheid. Ik draai alleen op voor de vaste lasten, dat is met de huur inbegrepen toch al gauw zeshonderd gulden. Eten in mijn eentje is ook duurder. Ik ga echt geen vier dagen boerenkool eten omdat die gezinsverpakking bij Albert Hein in de reclame zit.

Laatst hoorde ik op de radio over de vereniging „Los Vast“ die pleit voor voorzieningen voor alleenstaanden. Bijvoorbeeld een aanschuif tafel in restaurants voor mensen die liever niet alleen eten. Prima, dat er eindelijk eens aandacht aan dat soort zaken wordt besteed.“

Voorpublicatie uit een kinderboek

Oma, waarom gaan mensen dood?

door Koos Meinderts/Ill. Sylvia Weve

Paul heeft van zijn oma een mooie schelp gekregen. Zo'n schelp waarin je de zee kunt horen ruisen. Hij weet zeker dat dit geschenk geluk brengt en hij bewaart de schelp dan ook als een kleinood, een geheim dat niemand mag weten. Niemand behalve dan Sonja, het meisje waar hij verliefd op is. Zij mag de schelp zien en in ruil hiervoor mag hij haar geheime schuilplaats zien.

Paul is een dromerig jongetje vol dwaze invallen en fantasieën en samen met Sonja beleeft hij in het kinderboek „Mooi meegenomen“ tal van echte en bijna echte avonturen. De auteur Koos Meinderts die met dit boek zijn debuut maakt, beschrijft op ontroerende wijze en met gevoel voor humor de zeer eigen wereld van kinderen waar fantasie en realiteit door elkaar lopen.

Het boek verschijnt eind maart, maar de redactie van de „Humanist“ kreeg van auteur en uitgever toestemming alvast een hoofdstuk te publiceren. We kozen het verhaal waarin oma een heel oud sprookje voorleest als antwoord op de vraag van Paul waarom mensen doodgaan.

Paul remde en zette zijn fiets tegen de heg voor het huis van zijn oma.

„Oma, ik heb het gehaald“, riep hij. Paul wapperde met een witte kaart in de lucht. „Ik ben in de tuin“, hoorde hij zijn oma zeggen.

Paul liep langs het huis, de tuin in. Oma zat op haar knieën in het aardbeieveld.

„Kijk dan oma, mijn zwemdiploma. In één keer gehaald.“

Paul duwde zijn diploma voor haar neus. Oma kneept haar ogen samen.

„Zonder bril kan ik het niet lezen. Ik zal zo direkt wel kijken“.

Paul stopte het diploma weer in zijn bonkertje.

„Dat jij het uithoudt in die dikke jas van je. Ik zweet peentjes“, zei oma.

Ze veegde met de rug van haar hand het zweet van haar voorhoofd.

„Ga je alweer weg of help je je ouwe omaatje met aardbeien plukken?“

Lachend keek ze hem aan.

„Je wilt niet eens naar mijn diploma kijken“, zei Paul.

„Die aardbeien moeten er echt vandaag af. Als ik nog een dag wacht zijn ze zo rot als een mispel.“ Paul trok zijn bonkertje uit. Hij pakte een kistje uit de schuur en begon in het paadje naast zijn oma te plukken. Heel voorzichtig pakte hij de aardbeien beet. Je kneep ze zo fijn, vooral als ze zo rijp waren.

„Oma, ik moet je wat vertellen.“

Oma leegde haar kistje in een grote mand.

„Is het iets leuks?“

„Ik weet niet of je het leuk vindt“, zei Paul.

„Ik heb de schelp aan iemand laten zien.“

Paul vertelde oma over Sonja en over haar geheime schuilplaats. Maar hij zei niet waar het was.

„Weet je wat Sonja kan? Ze kan haar linkerwenkbrauw optrekken, zonder de rechter te bewegen. Kan jij dat?“

Oma probeerde het een paar keer. Het lukte niet.

„Niemand kan dat. Alleen Sonja.“

Ze waren klaar met plukken. De mand zat zowat tot bovenaan vol met aardbeien.

„Dat was de laatste pluk van dit jaar“, zei oma.

„Ze hebben het best gedaan.“

Ze draaide haar kistje om en ging erop zitten. Paul ging ook zitten.

Oma woonde in een groot huis aan de rand van Ockenburgh. Het bos waar opa boswachter is geweest. Paul kon zich zijn opa maar vaag herinneren. Hij was nog maar zo klein toen zijn opa nog leefde. Zijn gezicht kon Paul niet meer herinneren. Als hij aan

zijn opa dacht, zag hij altijd een groene gleufhoed voor zich. Vooral de pauweveer die zijn opa in zijn hoed had gestoken, was hem bijgebleven.

Oma had iets te drinken gehaald. Cola voor Paul en een glaasje advocaat voor zichzelf.

„En nu wil ik je zwemdiploma zien.“

Paul haalde zijn diploma weer uit zijn jas en gaf het oma. Ze zette haar leesbril op. Haar ogen leken achter de brillenglazen veel groter. Ze bewogen ook zo raar. Als vissen in een kom.

Aandachtig bekeek oma het diploma.

Ze deed haar leesbril af en pakte haar glas.

„Proost!“

Oma en Paul tikten hun glazen tegen elkaar.

„Op naar het volgende diploma. Dat zal je vast ook wel halen, met die zwemtenen van je.“

Paul keek oma verbaasd aan.

„Hoe weet jij dat?“

Oma lachte.

„Dat was het eerste dat ik zag, toen je geboren was.“ Oma lepelde van haar advocaat.

„Je opa had het trouwens ook. Twee aan elkaar gegroeide tenen.“

Paul tekende met een stokje een hoofd in het zand.

„Was opa erg ziek, toen hij stierf?“, vroeg Paul. Paul tekende op het hoofd een hoed met een veer.

„Hij was broodmager op het eind. Je kon zijn horloge over zijn hand schuiven.“

„Wat had-ie dan?“

Oma antwoordde niet meteen.

„Iets aan de longen.“

Paul veegde met het stokje de tekening weg en streek het zand glad.

„O... longkanker. Dan rookte hij zeker veel. Als je veel rookt, krijg je longkanker en dan ga je dood. Dat zegt onze meester tenminste.“

Paul gooide het stokje weg.

„Tilleburg rookt zelf ook.“

Oma pakte een aardbei uit de mand, veegde het zand eraf en stak hem in haar mond.

„Oma“, vroeg Paul, „waarom gaan de mensen eigenlijk dood? Waarom blijf je niet voor altijd leven?“

Oma nam nog een aardbei en zei: „Dat zal ik jou eens vertellen.“

Ze stond op en liep het huis in. Even later kwam ze terug met een heel oud schrift.

„In dit schrift staat een verhaal, dat mijn moeder mij toen ik een kind was heeft verteld. Ik vond het zo'n mooi verhaal dat ik het op een goede dag heb opgeschreven.“

Oma zette haar bril op en begon te lezen:

Heel, heel lang geleden, was er eens een man die zich afvroeg waarom de mensen doodgingen.

Niemand kon hem een goed antwoord geven. Tenslotte schreef hij een brief aan de koning. De koning dacht zeven dagen en zeven nachten achter elkaar na, maar kwam er niet uit. Hij liet de man van de brief op zijn kasteel komen.

„Beste man“, sprak de koning, „ik heb erg lang over je vraag nagedacht, maar ik kom er echt niet uit. Het spijt me.“

De man was erg teleurgesteld. Nu wist hij nog niet waarom de mensen doodgingen.

„Majesteit“, zei hij zo beleefd mogelijk, „misschien weten de geleerden wel een antwoord op mijn vraag.“

De koning plukte aan zijn baard.

„Een uitstekend idee“, zei hij. „Een prima plan.“

De koning liet dezelfde dag nog alle geleerden uit het hele land naar zijn kasteel komen.

„Geachte geleerden“, sprak de koning, „deze man wil graag weten waarom de mensen doodgaan. Tot nog toe heeft niemand een goed antwoord op de vraag gevonden. En nu dacht ik: jullie zijn zo knap, jullie zullen wel een antwoord op deze uiterst moeilijke vraag weten. Maar denk erom: geen smoesjes, anders laat ik jullie hoofd eraf hakken.“

De geleerden dachten na. Ze maakten moeilijke berekeningen en bedachten ingewikkelde formules. Na drie dagen nam de oudste geleerde het woord.

„Koninklijke hoogheid en beste man“, zei hij geleerd. „Wij hebben het uitgerekend. De mensen gaan door toeval dood. Sommige mensen gaan dood omdat ze oud zijn en weer anderen omdat ze een ongeluk krijgen. In dat laatste geval zijn de mensen vaak nog jong.“

De koning plukte peinzend aan zijn baard.

„Er zit wat in. Het klinkt in ieder geval geleerd.“ Maar de man die de vraag had gesteld, dacht er anders over.

„Het is wel mooi bedacht, maar dan wil ik ook weleens weten wat dat is, doodgaan.“

De man keek de kring geleerden rond, die allemaal naar de oudste geleerde keken. Hij was de knapste. Hij had een hoofd zo groot als een watermeloen, anders konden zijn hersens er niet in.

„Je gaat dood“, zei de geleerde, „wanneer de Dood je komt halen en je aanraakt.“

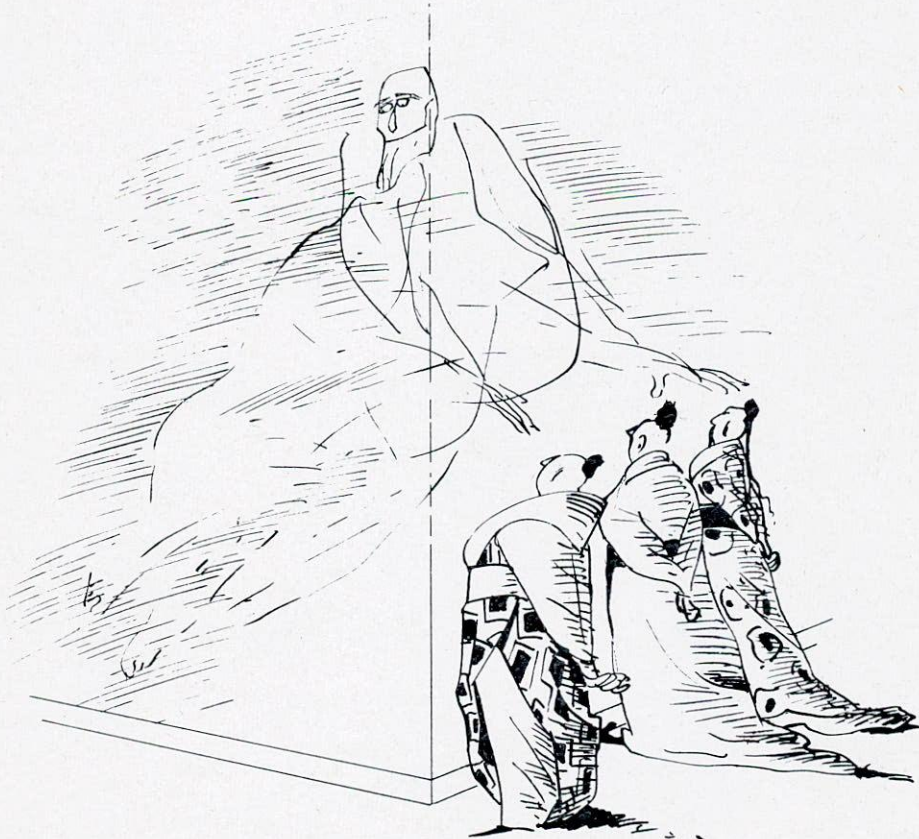
De man krabde zich op zijn voorhoofd.

„Bijzonder knap“, zei de koning. „Daar neem ik mijn kroon voor af.“

De geleerden keken trots voor zich uit.

Toen zei de man: „Als wij de Dood nou eens gevangen nemen, dan gaat er niemand meer dood.“

De geleerden barstten in lachen uit. Ze

De dood is gevangen in een glazen kooi

sloegen zich op de knieën van pret en rolden over de tafel.

Nadat ze waren uitgelachen, zei een van de geleerden: „Zo simpel is dat niet, beste man. Je kunt de Dood niet vangen. Zodra je hem beetpakt, ben je er geweest.”

Maar de man liet zich niet zo gemakkelijk uit het veld slaan.

„We kunnen de Dood toch ook vangen zonder hem aan te raken?”

„Hoe dan?”, vroeg de koning, die de Dood graag opgesloten zag. Hij zou dan voor eeuwig en altijd koning blijven.

„Wat we moeten doen”, zei de man, „is een grote glazen kooi bouwen rond het bed van iemand die bijna dood gaat. In de kooi maken we een deur die we op het moment dat de Dood zijn prooi komt halen, met een klap dichtsmijten.”

Het werd muisstil in de zaal van het kasteel. Je kon een speld horen vallen. Ineens begon iedereen door elkaar te praten. Het leek wel of het stormde, zoveel lawaai maakten ze. Iedereen vond het een prachtig plan. De koning gaf de beste glasblazers van zijn rijk de opdracht een kooi te maken, waaruit de Dood onmogelijk kon ontsnappen.

Drie dagen later was de kooi klaar en nog eens drie dagen later was de Dood gevangen. De man werd wereldberoemd en het hele land vierde feest, want er ging geen mens meer dood.

De eerste zeven jaar ging alles goed, maar langzamerhand rezen er ernstige problemen. De mensen werden zo oud, dat ze zich bijna niet meer konden bewegen. Veel mensen begonnen zich ook te vervelen. „We vinden het leven niets meer aan. Waarom zouden we nog iets doen, we gaan toch niet dood. Alles is zo saai tegenwoordig.”

Maar dat was nog niet alles. Er ging dan

wel niemand meer dood, maar er kwamen wel steeds nieuwe mensen bij. Op het laatst was er geen plek meer voor zoveel mensen. Op sommige plaatsen in de wereld duwden de mensen elkaar de zee in. Verdrinken konden ze niet, dus ze moesten voor eeuwig rond blijven zwemmen. Dit kon niet langer doorgaan zo, dacht de wereldberoemde man.

Hij schreef de koning weer een brief, die meteen zijn geleerden weer bijeen riep.

„Beste geleerden”, sprak de man, „eigenlijk is het heel dom van ons geweest om de Dood gevangen te nemen. Het wordt te vol op de wereld en bijna iedereen verveelt zich dood. Bij wijze van spreken dan.”

De geleerden zagen wel in dat de man gelijk had.

Ze besloten om de Dood weer vrij te laten. Maar toen er een vrijwilliger werd gevraagd om de deur van de kooi open te maken, viel er een stilte.

„Ik doe het wel”, zei de man, „want nu pas begrijp ik waarom de mensen doodgaan.” De man nam afscheid van de koning en zijn geleerden en ging op weg naar de glazen kooi.

„Leve de Dood!”, riep hij en zwaaide de deur open. Nog geen seconde later stierf de man in de armen van de Dood.

Het hele land vierde weer feest. En de mensen leefden nog lang en stierven gelukkig.

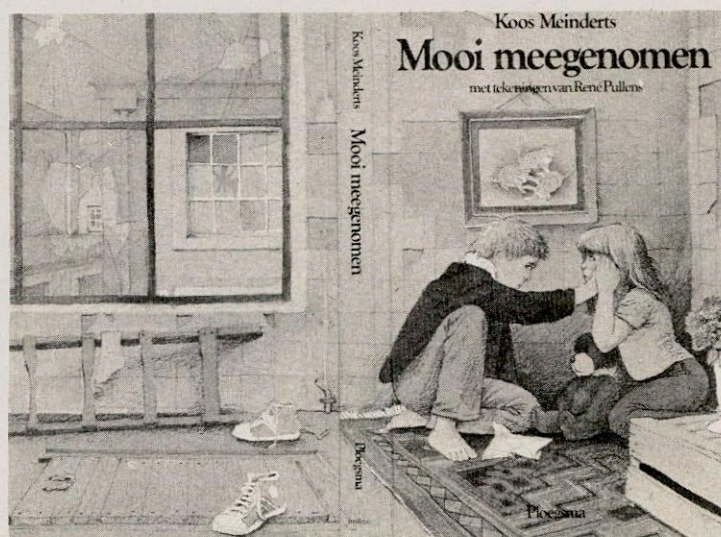
Oma klapte het schrift dicht. Paul had met open mond naar het verhaal zitten luisteren. Hij was er stil van geworden. Oma stond op.

„Kom”, zei ze. „We gaan naar binnen. Het is fris geworden.”

Het liep tegen het eind van de middag. De bomen ruisten in de wind. Paul huiverde.

„Wind uit zee”, zei oma.

„Mooi Meegenomen”,
door Koos Meinderts.
Voor kinderen van 8
jaar en ouder.
Uitgeverij Ploegsma,
ISBN 9021606550. Prijs
f 16,50.

Hoe korter uw brief, hoe meer kans op plaatsing. De redactie behoudt zich het recht voor brieven in te korten.

Mens niet op voetstuk

Onder de uitdagende titel „Wat doet god ertoe“ schreef J. S. Wijne in het decembernummer van de „Humanist“ een helder artikel over het religieus humanisme. Vooral helder en origineel is zijn beschouwing over de rol van het atheïsme in het Verbond. Toch geloof ik niet, dat hier de voornaamste oorzaak is aangegeven van de behoefte om aandacht te schenken aan religie binnen het HV. Er is m.i. wel degelijk onder humanisten een zoeken naar een bron van inspiratie voor het geestelijk en maatschappelijk werk en die zou men in het religieus-humanisme kunnen vinden. Ik beschouw het geloof in de mens als een facet van religie en ik ben het niet met J. S. Wijne eens, dat dit geloof nauwelijks verschillen zou van geloof in een persoonlijke god. Het is wel een geloof of irrationeel vertrouwen, dat gegeven wordt ondanks alle verbijsterende ervaringen, die een mens in het leven ondervinden kan. Wij moeten de mens niet op een voetstuk zetten, zoals Chiel Verduyn schreef en zoals J. S. Wijne misschien ook wel bedoelde. Het gaat bij geloof of vertrouwen in de mens om de wezenlijke kern van de mens, zoals deze bij momenten onbevangen naar buiten treedt in echte en zuivere beweging met de medemens. Daarmee is het de mens mogelijk uit te stijgen boven de banaliteit in het alledaagse leven. Het is hetzelfde vertrouwen dat Henr. Roland Holst stelt in de zachte krachten, die in het eind zeker zullen winnen.

W. L. Keizer (Heemstede)

Beneden peil

Het tweede nummer van de nieuwe vorm van „Humanist“ ligt bij ons op tafel en weer moet ik even reageren op een bijdrage hierin. En weer is het de bijdrage van onze vriend Wijne, waarin hij de BKH op de korrel neemt. Op een wijze, die m.i. verre van humanistisch is. Ten eerste de vergelijking met de kerken. Logisch dat in tijden als de huidige, waarin via radio en TV alles wat iedereen doet (dus ook de kerken) onomwonden uit de doeken doen, er steeds meer mensen zullen zijn die zich binnen hun organisatie kritisch zullen gaan opstellen. Een heel normale zaak en als dat ook binnen ons HV gebeurt zal dat alleen maar gezien kunnen worden als een teken dat de organisatie als

geheel zich eens terdege zal moeten bezinnen op haar gedrag en optreden naar buiten. Zoals via eigen orgaan, radio en ook tv. Om dan een groep leden die meent zich wat apart te moeten opstellen inplaats van binnen de eigen beweging kritisch te blijven hameren, zo denigrerend af te maken, lijkt mij beneden peil en onhumanistisch. Om zich zo uit te putten in allerlei bedenksels als BAH tot BTPH, moet buitenstaanders toch wel de schouders doen ophalen en de vraag stellen: „Waar zijn die humanisten toch in... naam mee bezig“? Als hoofdbestuurders en wie dan ook zich op deze wijze menen te moeten opstellen tegenover mensen die voor een andere opstelling hebben gekozen, dan ben ik erg bevreesd dat heel veel leden zich niet meer bij het HV zullen thuis voelen (...).

Piet Blauw (Terwispeel)

HV moet in de politiek

Reeds enige tijd speel ik met de gedachte, om mijn lidmaatschap van het HV op te zeggen, maar helemaal kan ik daar nog niet toe komen. Die gedachte ging uit van het idee: ik heb het niet nodig lid van het verbond te zijn om humanist te wezen, vooral sinds ik nu al meer dan zes jaar in een humanistisch tehuis voor bejaarden woon. Dat zulke tehuizen via de H.S.H.B. tot stand zijn gekomen is een prima gedachte geweest, maar van de wezenlijke gedachte van het humanisme komt veel minder terecht, dan ik verwachtte: een gemeenschap van gelijk denkenden en voelenden te vinden, waarmee ik mij, nu ik niet meer voor mezelf kan zorgen, toch nog een zo goed mogelijk leven kon vinden (...).

Maar om terug te komen op de aanvang van deze brief: nog ben ik niet zover, dat ik het HV ga verlaten. Maar ik weet sinds kort, dat ik een andere activiteit van het Verbond ga verlangen, ook al weet ik, dat het in eerste instantie niet voor dat doel is opgericht.

(...). M.a.w. ik vraag het Verbond om een partij te worden en zich in het koor van „Christelijke“ stemmen te laten horen! Het is mijn stellige overtuiging, dat zulk een partij groter aanhang zal krijgen, dan u misschien verwacht! Is het niet treurig, dat een humanistisch bejaardentehuis, als dit nu al meer dan zes jaar heeft moeten vechten om een hum. geestelijk raadsman te mogen hebben? Dat het in sommige ziekenhuizen geen toegang krijgt? Enfin, daar weet u natuurlijk alles van en ik moet vermelden dat het hier, in het Henr. Roland Holst-huis dus na bijna zeven jaar eindelijk lijkt te zullen lukken. Daarvoor en voor alle andere zaken, die de buitenkerkelijke mens betreffen lijkt mij de aangewezen weg, dat het HV zich met de politiek gaat bemoeien, om onze mensenrechten ook te beschermen, naast de rechten van anderen (...).

F. E. Jolles-Weghuis (Amsterdam)

Het gaat om de inhoud

In de Humanist van februari spuit Johan S. Wijne zijn gal over de Beweging van Kritische Humanisten (BKH). Jammer dat hij dat alleen doet met taalkundige „argumenten“. Dat het woord „kritisch“ niet zo goed gekozen is en eigenlijk als „partijdig“ gelezen moet worden, is dat nu de kern van de zaak? Zelf vind ik dat woord „kritisch“ ook niet zo lekker en dat is misschien de reden waarom ik geen lid van de BKH ben geworden.

(...) Ik meen in de BKH iets aan te treffen wat ik in het HV mis en ik zal proberen uit te leggen wat dat is.

Humanisme, d.w.z. datgene wat zich presenteert als humanisme, blijkt gewoonlijk iets te zijn wat ik (al probeerend) wil omschrijven als: een manier om tot visies te komen. Dit humanisme wordt treffend beschreven door T. T. ten Have in dezelfde „Humanist“: Een manier..., dus zelf niet een visie... en dat is nu precies waardoor het me weinig inspireert.

Ik heb vanaf het begin van mijn HV-lidmaatschap het gevoel gehad, dat humanisme ook een inhoud moet hebben, d.w.z. inhoudelijk van belang moet zijn voor maatschappelijke vraagstukken. Volgens mij moet het mogelijk zijn om met kracht van argumenten vol te houden dat een bepaalde zienswijze op een of ander maatschappelijk vraagstuk inhoudelijk meer humanistisch is dan een andere (...).

Vorm of inhoud; dit is in essentie waar het om draait in de veelgehouden debatten over humanisme en politiek.

In mijn benadering kunnen we er niet onderuit dat humanisme inhoudelijk iets moet voorstellen. Nu heeft niemand de wijsheid in pacht en bijgevolg zal er over die inhoud altijd meningsverschil blijven. Maar laat onze meningsverschillen dan tenminste die inhoud betreffen en niet iets anders (...).

Wat ik in de BKH meen aan te treffen is de onbeantwoorde roep, misschien de noodkreet, om een wezenlijke inhoud (met bijbehorende inspiratie) van het humanisme. Het is triest dat Wijne die roep taalkundig denkt te kunnen afdoen. Maar ik ben er wel bang voor (mèt Wijne, denk ik), dat groepen het woord „humanisme“ als extra aanbeveling op reeds voorgekookte standpunten willen plakken, vandaar misschien dat mijn intuïtie mij waarschuwt tegen woorden als „kritisch“.

Tot slot een vraag: Kan het zijn dat de koudwatervrees voor „politiek“ en de neiging van anderen om met een kant en klare „humanistische“ politiek voor de dag te komen elkaar over en weer versterken?

E. Voogd (Culemborg)

HET HV-GEBEUREN

Verbandsraad praat over samenstelling

„... dat de wat anarchistisch aan-
doende organisatieveelheid in feite
doelmattiger werkt dan één alles om-
vattende organisatie die meer energie
steekt in het forceren van samenwer-
king dan in het voeren van gemeen-
schappelijke acties waarin alle groe-
pen zich wel kunnen vinden.“* Had
voorzitter Tielman dit misschien in zijn
achterhoofd toen hij een konsept-kon-
gresvoorstel over de samenstelling van
de Verbondsraad ter discussie stelde in
de vergadering van dit kollege op 5 fe-
bruari jongstleden?

Het hoofdbestuur ziet als taak van de
Raad het zijn van een klankbord voor de
humanistische beweging. Daarom wil
het het aantal kwaliteitszetels waar-
voor het zelf de leden benoemt, verdub-
belen, omdat ook humanisten van aan-
verwante en bevriende organisaties
een plaats in de Raad zullen krijgen.
De Verbondsraadsleden hadden in het
algemeen veel moeite met deze ver-
dubbeling van 10 naar 20. Temeer daar
de Raad verenigingszaken krijgt af te
handelen waarvoor mensen uit de ge-
westen en grotere gemeenschappen ter
verantwoording kunnen worden geroe-
pen en de „kwaliteitsleden“ (bijna één-
derde in de HB-opzet) zonder deze „ver-
antwoording“ kunnen handelen. Het
argument dat de samenstelling van de
Raad op een distriktenstelsel berust en
het HB met kwaliteitszetels daar enige
korrektie op aan kan brengen, vond
weinig bijval. Voor zover het stromin-
gen binnen het Verbond betreft kan men
met veel minder dan 20 zetels volstaan,
zeker als men zoekt naar een kombina-
tie van kwaliteiten binnen één persoon.
Mocht er in de meer externe sfeer be-
hoefte bestaan aan deelnemers, dan
kan worden gedacht aan waarnemers.
In de namiddag stond een nota over de
plaatselijke geestelijke verzorging ter
bespreking. In onderlinge samenhang
werden vragen besproken rond de in-
houd, inclusief de taakafbakening en
de kwaliteitsbewaking, de organisatie
en de personele bezetting. Plaatselijke
geestelijke verzorging wordt door het
merendeel van de Raadsleden gezien
als een onderdeel van de helpende
zorg, waarvoor in de statuten van het
HV sprake is.

Men vond geestelijke verzorging als in-
dividuele hulpverlening in twee-
sprekken te eng gedefinieerd. Kwaliteits-
bewaking hangt nauw samen met
zowel de organisatie als de personele
bezetting. Duidelijk werd gesteld dat
het iemand zo een zorg zal zijn of hij
door een beroepskracht of een vrijwilli-
ger wordt geholpen als hij om hulp
komt. M.a.w. het Verbond moet te allen
tijde kwalitatief goede hulp bieden. Bij
de organisatie staat uiteindelijk de ge-
meenschap centraal: plaatselijke
geestelijke verzorging is een gemeen-
schapstaak. Wel verleent een landelij-
ke dienst ondersteuning en dient tevens

toe te zien op benoemingen van mede-
werkers en zorg te dragen voor kwaliteits-
bewaking. Bij het spreken over de
personele bezetting kwam onder meer
naar voren dat in het team plaatselijke
geestelijke verzorging verschillende
talenten aanwezig zouden moeten zijn:
voor individuele kontakten, voor per-
soonsgericht groepswork, uitvaartbe-
geleiding e.d. Een ander punt is de ver-
houding tussen beroepskrachten en
vrijwillig medewerkers. De eersten
werken meestal in instellingen (b.v. in
gevangenis, het leger, zieken-,
verpleeg- en bejaardentehuizen) terwijl
de vrijwillig werkenden in de vrije sa-
menleving opereren. Hebben beroeps-
krachten de tijd en de mentaliteit om
vrijwillig medewerkers op te leiden
en kunnen zij hand- en spandiensten

verrichten? Ook werd de zeer princi-
piële vraag gesteld of het ambt van
geestelijk werkende (zowel in de ver-
zorgende als de vormende sektor) wel zo
verkokerd behoort te zijn, d.w.z. ver-
deeld te zijn in zoveel specialisme? Met
deze en nog veel meer opmerkingen kan
de commissie en de taakgroep verder
werken aan hun beleidsvoorbereiden-
de rapport voor het hoofdbestuur.

Chiel Verduijn

*Hoofdstuk 14 Poging tot probleemverheldering (pg. 266) in het proefschrift Homoseksualiteit in Nederland, studie van een emancipatiebeweging door Dr. R. A. P. Tielman, uitgave Boom, Meppel/Ams-
terdam 1982 (1e dr.).*

De volgende Verbondsraadvergadering
is op 12 maart. Dan staat o.a. op de
agenda de ontwerp-beleidsnota 1983 en
verder. Ook wordt over de samenstel-
ling van de Raad gepraat

Hoofdbestuur werkt aan actieplannen

De hoofdbestuurvergaderingen van
januari en februari stonden in het teken
van het komend kongres en de geplan-
de acties voor de komende maanden.
Als nieuwe algemeen sekretaris wordt
Anneke Krijnen voorgedragen. Andere
nieuwe hoofdbestuurskandidaten treft
u elders in dit nummer aan.
Veel aandacht is besteed aan de acties
om het Humanistisch Verbond van een
dreigende financiële ondergang te red-
den.

Het Memorandum aan de regering en
het daarin vervatte ultimatum per 1
maart heeft inmiddels geleid tot een
groot aantal gesprekken met bewinds-
lieden, waaronder de minister-presi-
dent (zie p.3 e.v.). Het hoofdbestuur
hoopt dat ondanks de dreigende over-
heidsbezuinigingen onze gesubsidi-
eerde activiteiten kunnen toenemen
door een eerlijker subsidieverdeel-
sleutel. Als de gewenste gelijkberech-
ting achterwege blijft, zullen juridi-
sche stappen voorbereid worden.

Voorts zal een dringend beroep gedaan
worden op onze humanistische achter-
ban, blijkens het maart-nummer van
Rekenschap nu zo'n 20 tot 30% van de

bevolking en binnen afzienbare tijd de
grootste geestelijke stroming in Ne-
derland. Na de maart-actie van het
Steunfonds, die op gebruikelijke wijze
gehouden zal worden, zal een actie ge-
houden worden om de toekomst van het
humanisme in Nederland veilig te
stellen. Gedacht wordt o.a. aan tien-
tjes-sympathisantschappen.

Het hoofdbestuur en de hoofden van
dienst hebben gesproken over een be-
leids- en prioriteitenplan voor 1983-'85
dat eerst ter polsing aan de Verbonds-
raad voorgelegd zal worden alvorens
het aan het kongres aan te bieden.

Groot belang wordt toegekend aan een
versterking van het Humanistisch Ver-
bond als bezinningscentrum (onder an-
dere door herziening van het Humanis-
tisch Perspektief), het ontwikkelen van
regionale humanistische centra, het
stimuleren van projectgroepen, e.d.
Ook zal de rol van vrijwilligers aan-
zienlijk versterkt moeten worden.

Kortom: op iedere humanist zal een be-
roep gedaan worden om het humanis-
me daadwerkelijk gestalte te blijven
geven in de Nederlandse samenleving.

Rob Tielman

Het hoofdbestuur vergadert. V.l.n.r. Henny Baas (direkteur), Henk Engels-
man (penningmeester) en Bas van Eyndhoven

Landelijke vrouwendag

De taakgroep vrouwenemancipatie organiseert op 5 maart een landelijke vrouwendag over economische zelfstandigheid. Vanuit de humanistische uitgangspunten en doeleinden zal aandacht worden besteed aan de relatie eigen inkomen - eigen waarde. Dit wordt gekoppeld aan de Wet Gelijke Behandeling m.b.t. arbeid en de huidige stelsels voor belastingen en sociale verzekeringen. Hierbij worden de plannen betrokken die er bestaan voor wijziging van deze stelsels.

Het humanisme gaat uit van een fundamentele gelijkwaardigheid van mensen. In het huidige sociale zekerheidstelsel en het belastingstelsel is van gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen geen sprake. Helaas geldt dat ook voor de nieuwe plannen. De discussie hierover heeft politieke aspecten, maar zeer zeker ook levensbeschouwelijke.

De dag start met de film „De kostwinner wint“ die het HV onlangs op de televisie uitzond, een inleiding van Regina Vischer (lid van het hoofdbestuur en van beroep personeelswerkster) als aanzet tot een discussie over arbeid, arbeidsverdeling en inkomen. Deze discussie is enerzijds bedoeld voor de eigen meningsvorming over het thema en anderszijds om na te gaan of er vanuit het HV een bijdrage zou kunnen worden geleverd aan de maatschappelijke discussie.

In tegenstelling tot de beide vorige vrouwendagen is ditmaal gekozen voor een inhoudelijk thema. Die eerste twee dagen waren vooral bedoeld om de interne organisatie voor het vrouwenemancipatiewerk in het HV op te zetten. Op 5 maart zal ook kort aandacht worden besteed aan wat deze interne organisatie heeft opgeleverd: de landelijke taakgroep en de regionale contactvrouwen.

De landelijke vrouwendag op 5 maart is bedoeld voor vrouwen uit het HV en andere belangstellenden en wordt gehouden van 10.30 tot 15.30 uur in het Erasmushuis, Oudkerkhof 11 in Utrecht. Kosten voor de lunch bedragen f 5,-. Als de reiskosten een belemmering vormen, neem dan contact op met Margreet de Leeuw, op dinsdag, woensdag en donderdag bereikbaar op tel.nr.030 - 31 81 45. Bij voldoende vraag kan worden gezorgd voor kinderopvang. OPGAVE vóór 3 maart bij Margreet de Leeuw of Dini Boer, tel.: 030 - 31 81 45.

Humanisme in woorden

„Humanisme in woorden“ is het motto van een studiedag op 13 maart waarop thema's aan de orde komen zoals: Wat is humanisme eigenlijk? Welke opvattingen over de mens hebben humanisten? Hoe wordt in humanistische kring gedacht over zaken als goed en kwaad,

gevoel en verstand, enz. Daarnaast kunnen de deelnemers kennismaken met enkele actuele stromingen in pedagogie en psychologie, die menen concrete suggesties te kunnen doen inzake vorming, begeleiding en het omgaan met levensvragen.

Tijdens de studiedag wordt voornamelijk gewerkt in kleine groepen die per onderwerp ongeveer anderhalf uur bezig zijn. Deelnemers kunnen onderwerpen kiezen en zich voorbereiden met behulp van een programma-/informatiemap die zo spoedig mogelijk wordt toegestuurd. De studiedag vindt plaats in de internationale School voor Wijsbegeerte, Dodeweg 8 in Leusden op zondag 13 maart van 10.00 uur tot 17.30 uur. Opgave via het Humanistisch Verbond in Utrecht, 030-318145 (vragen naar Dini Boer). De kosten bedragen f 25,- voor niet-HV-leden. (Graag zo snel mogelijk aanmelden. Verdere informatie kan worden verkregen via Frank de Mink, 033-620960 of 010-635031.)

Jeugdkamp 't Hiekerhooes

Tussen 6 en 20 augustus kan er een jeugdkamp worden georganiseerd in Hooghalen voor jeugdige humanisten tussen 12 en 15 jaar, dus uit de eerste drie klassen van het voortgezet onderwijs. We weten niet of er kinderen zijn die dat willen, en er is nog geen leiding. Te denken valt aan een groep van 20-40 kinderen, met 4-8 personen als begeleiding.

De kosten voor een overnachting liggen op ± f 10,- per nacht, dus voor een 7-daags kamp zal dat hoogstens f 150,- zijn met voeding. 't Hiekerhooes is een goedkope doe-het-zelf-jeugdherberg. De ruimte in Hooghalen leent zich er goed voor creatieve en sportieve activiteiten en ligt in een mooie omgeving. Welke kinderen hebben hiervoor belangstelling, welke volwassenen (dus vanaf 18 jaar) willen meedenken en begeleiden? Reageren voor Pasen: 033-620960 Frank de Mink.

Adres: Bernulfusstraat 3, 3817 BK, Amersfoort.

Vredeskongferentie

Jammer genoeg is de deelnemersbijdrage aan de vredeskongferentie in de vorige „Humanist“ te laag vermeld. Deze bedraagt f 120,- (en dus niet f 100,-!) Helaas, helaas!

Verder worden belangstellenden dringend gevraagd zich nu al vast op te geven voor deelname. Dit om zicht te krijgen op de te verwachten belangstelling voor de kongferentie. Opgave: IHEU, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Als voorbereiding op de internationale humanistische vredeskongferentie belegt het Humanistisch Vredesberaad op 23 april een studiedag te Utrecht. Informatie hierover bij de gemeenschapssekretariaten, de plaatselijke kontaktpersonen HVB of de sekr. HVB, H. v. Sandwijk, K. Onnesstraat 37, 7316 LP Apeldoorn, tel. 055-219860.

GEMEENSCHAPSNIEUWS

Deze kolom bevat een beperkte keuze uit plaatselijke bijeenkomsten, die in principe voor iedereen gratis toegankelijk zijn.

Amersfoort: Dinsdag 22 maart om 20.00 uur is er een thema-avond over „Crèches en kinderopvang“ in de Amershof, Snouckaertlaan 11 te Amersfoort. Deze avond vindt plaats i.s.m. het Gastouder-project; aan de orde komen de voordelen en nadelen van kinderopvang van buitenshuis werkende ouders.

Arnhem: Albert Nieuwland uit Amsterdam spreekt op dinsdag 15 maart om 20.00 uur over het onderwerp „Leven en sterven“ in de Coehoorn te Arnhem (tegenover het station).

Dordrecht: Zondag 13 maart om 10.30 uur houdt Dr. C. A. Verburg een inleiding over het actuele thema „Ethiek in het zakenleven“ in zaal „De Schakel“, Singel 341 te Dordrecht.

Eindhoven: Hildegard Wassenaar, functionaris geestelijke verzorging van het Verbond, houdt op zondag 13 maart om 14.30 uur een inleiding over het onderwerp Zelfdoding met als titel „Uitzichtloosheid of een keuze?“. Deze bijeenkomst vindt plaats in het J. Pels Wooncentrum, Geestakker 46 te Eindhoven.

Hilversum: Op zondag 6 maart om 10.30 uur houdt de heer A. Warburg uit Den Haag een lezing over „Menselijke mogelijkheden“ in Hotel Hilfertsom, Koninginneweg 30 te Hilversum.

Lochem: Dinsdag 22 maart om 19.30 uur spreekt Rita Green-Hoek over „Humanisme en Jodendom“ in zaal De Garve, Burg. Leenstraat te Lochem.

Sneek: De heer A. Postma, arts te Noordwolde, houdt een inleiding over „Besluidhuis, plaats waar we ons leven afsluiten“ op zondag 20 maart om 10.30 uur in Restaurant „Onder de Linden“ aan de Marktstraat te Sneek.

Walcheren: Op donderdagavond 10 maart om 20.00 uur is er een gespreksavond over het thema „Fascisme“ in het J. Roggeveenhuys te Middelburg. Het thema wordt ingeleid door Tom Klerk, voorzitter van de gemeenschap. **Zaanstreek:** Eveneens over „Fascisme“ spreekt Lena Kingma op een bijeenkomst, die dinsdag 15 maart om 20.00 uur in zaal De Vertoeving, Westzijde 80 te Zaanadam wordt gehouden.

Jac van den Oort

Ontmoetingsgroep Amsterdam

De Gemeenschap Amsterdam organiseert een ontmoetingsgroep op de woensdagavonden, te beginnen op 2 maart, o.l.v. Albert Nieuwland en Leonoor Hof. Inlichtingen en opgave: 's ochtends 020 - 55 51 266 (vragen naar Albert privé).

Jongerencafé

Zaterdag 5 maart wordt vanaf 8 uur 's avonds in het Erasmushuis, Oudkerkhof 11 te Utrecht, weer een HV-jongerencafé gehouden. Het thema zal zijn: emancipatie. Vanuit de vrouwenbeweging en vanuit de mannenbeweging zal worden belicht hoe de stand van zaken na zoveel jaar emancipatie is. Wordt het langzamerhand niet tijd voor enige (vorm van) dialoog? Of is de betrokkenheid van waaruit beide overwegingen bezig zijn daarvoor te verschillend?

Jongerenweekend

Op 22, 23 en 24 april a.s. organiseren de humanistische jongeren voor de tiende maal een weekend. De plaats van het gebeuren is het vormingscentrum „De Guldenberg” in Helvoirt (in de buurt van Den Bosch). Naast het meedoen aan een van de themagroepen (met onderwerpen die variëren van maatschappelijke tot meer persoonlijke vraagstukken) zal er veel tijd zijn voor wandelen, disko en andere creatieve bezigheden. Op zaterdagochtend beginnen we met een voorstelling van toneelgroep „Proloog”. Dat is dan meteen het startpunt voor de themagroepen.

De Guldenberg is met het openbaar vervoer niet zo goed te bereiken (3 kwartier lopen vanaf de bushalte in Helvoirt). We zoeken de mensen die met de auto komen, om onderweg andere deelnemers/sters op te pikken. Doe dit aan de hand van de deelnemerslijst die de deelnemers t.z.t. krijgen. Voor de anderen wordt een regeling getroffen met taxibusjes vanaf station Den Bosch. wil je hiervan gebruik maken, dan moet je dat aangeven op de opgavebon. De kosten bedragen f 72,50 p.p., maar voor wie dat absoluut niet kan opbrengen, is een reductieregeling mogelijk. Neem hiervoor contact op met het HV: vraag naar Marianne Termeer. Met het oog op het draagkrachtprincipe houden we ons ook aanbevelen voor mensen die iets méér kunnen missen. Het weekend duurt van vrijdagavond 19.00 tot zondagmiddag 17.00 uur. Je kunt je opgeven via de deelnamebon (opsturen aan: Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, t.a.v. Marianne Termeer).

BON VOOR DEELNAME AAN HET 10e JONGERENWEEKEND

Naam:

Adres:

Postcode + woonplaats:

Tel.
(heel belangrijk voor meerijders):

Komt per openbaar vervoer, wil wel/niet gebruik maken van taxibusjes. Komt per auto, en kan mensen meenemen. Wil wel/niet vegetarisch eten
Dieetwensen
en maakt de deelnamesom over op giro 197930 t.n.v. HV Utrecht

Weekend over seksuele relaties

De homowerkgroep van het Humanistisch Verbond organiseert van 15 tot 17 april een weekend onder het motto „humanisme, seksualiteit en relaties”. Het is het zesde weekend in zijn soort en het vindt plaats in vormingscentrum De Klencke te Oosterhesselen (Drenthe). Er kunnen 80 mensen aan deelnemen: homo's, maar ook zij die anders zijn, en ongeacht hun leeftijd of sekse. Wel wordt uitgegaan van een humanistische instelling, want vandaaruit wordt er in groepen van gedachten gewisseld. Enkele onderwerpen waarover gesproken kan worden: kiezen voor eigen leven, waarden en normen, sado-masochisme, de taal van je lichaam, relaties en vrijheden in het hetero-/homo-huwelijk; er komen ook een groep nonverbale communicatie en een spelgroep. Als er belangstelling voor is, zal ook een speciale vrouwengroep worden gevormd.

De prijs voor het weekend is afhankelijk van het inkomen: f 120,- voor mensen met een hoog inkomen, f 105,- voor mensen met een minimuminkomen of hoger, f 90,- voor mensen met een uitkering. Deze bedragen zijn inclusief maaltijden, koffie/thee en beddegoed. Voor nadere informatie kan men schrijven naar de HV-homowerkgroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

De H van HSHB

Op 8 maart organiseert het Beraad Welzijn Ouderen in N-Holland een themavond over de nota van de HSHB, met de titel: „De eerste „H” van de HSHB: een fluitje van een cent?” Hierin komen vragen aan de orde als: Waarin verschilt een humanistisch verzorgingshuis van een algemeen huis? Hoe gaat een bestuur daarmee om? Komt het bestuur wel aan die „H” toe?

Het Beraad wordt gehouden op dinsdag, 8 maart, in het HSHB-huis „Gooiers Erf” te Hilversum. ('s avonds). Vanaf 6 uur is er soep en zijn er broodjes. Als u wilt deelnemen, geeft u dat dan op bij Ad Laarhoven, Humanitas (020-739444). U krijgt dan een routewijzer, programma e.d. thuisgezonden.

Tweede symposium over arbeid

Op dinsdag 8 maart organiseert de Stichting Socrates een tweede symposium over humanisme en arbeid. De inleidingen worden verzorgd door Dineke Mulock Houwer en Gerard Hamaker. De eerste is directeur emancipatiebeleid van het Ministerie van Sociale Zaken; de tweede is directeur arbeidsmarktbeleid van datzelfde ministerie. Zij zullen vooral ingaan op de problemen die samenhangen met een rechtvaardige verdeling van arbeid, vrije tijd en inkomen.

Voorzitter van de avond is Arie den Broeder die op het eerste symposium (op 8 februari) een uitstekende inleiding heeft gehouden, waarin de ethische benadering van het arbeidsvraagstuk centraal stond en in een historisch kader werd geplaatst. Het verslag van die avond is inmiddels verkrijgbaar door f 3,50 over te maken op giro 582293 t.n.v. Stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding van „symposium februari”. Eind maart zal ook van het tweede symposium over arbeid een verslag beschikbaar zijn, voor dezelfde prijs – uiteraard in dat geval onder de vermelding van „symposium maart”. Een jaar-abonnement op de symposia-verslagen kost f 25,-.

Het symposium van 8 maart vindt plaats in de grote zaal van het Erasmushuis, Oudkerkhof 11 te Utrecht, en begint om 20 uur. Toegang gratis.

rekenschap

humanistisch tijdschrift voor wetenschap en cultuur

driemaandelijks humanistisch tijdschrift

Lees in het eerste nummer van de 30ste jaargang:

- De positie van het humanisme in Nederland: binnenkort de grootste geestelijke stroming in ons land (en daarmee uniek in de wereld)?
- Geestelijke verzorging in de gevangenis: „dure poespas” of dringende noodzaak?
- De vraag naar het zedelijk gehalte van het christendom
- Avonturiers in de zestiende eeuw: Coolhaes, Van der Haghen en Van Helmont

Verder: De „Brede Maatschappelijke Diskussie” / Het Amerikaanse tijdschrift „Humanity and Society” / Losse notities
Bestellen: Gireer f 9,50 (inkl. portokosten) op girorekening 58.22.93 t.n.v. Stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding „maart '83”

Wie nu een abonnement neemt betaalt nog de oude prijs van f 32,50 per jaar (daar krijgt U vier dikke nummers voor thuisbezorgd)!

Voordeelbon

JA, ik geef mij op als abonnee! Ik betaal voor 1983 de oude prijs van f 32,50, maar ik wacht daarmee tot mij een akseptgirokaart is toegezonden. Ik ontvang direkt het zojuist verschenen maart-nummer.

Naam:

Adres:

Postcode:

Plaats:

Deze bon op 'n briefkaart plakken en sturen aan: REKENSCHAP, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (postzegel mag; hoeft niet).

Geldig tot 31 maart 1983